

Лезги Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 18 (10975) хемис 6-май, 2021-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Агъмед МАГЬМУДОВ

29-апрелдиз Дагъустандин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликован ташуругъдалди Докъузпара райондиз РД-дин Гъкуматдин Председатель Абдуллатагъ Амирханов мугъман хъана. Ина ам са шумуд хуъръз фена, чадин агъалийрихъ галаз гуърьушар къиле тухвана, авай гъларихъ галаз мукъувай таниш хъана.

Къаракуъре

Сифте нутбат Абдуллатагъ Амирханов Къаракуредин юкъван мектебдиз рече гътана. Ам 1926-йисуз эцигнавайди я. Алай вахтунда ина 75 аялди келзава. Дараматдиз килигайдалай къулухъ республикадин Премьер-министрди хуре цийи мектеб (келдай 100 чка авай) эцигунин игтияж авайди къейдана.

А. Амирханова са жерге министерстворинни ведомстворин векилприхъ, чадин агъалийрихъ галаз цийи мектеб эцигдай чадин патахъяй меслятарна. Текифар гъар жуърединбур хъана. Нетижада вири агъалияр патал къулай чка хуърун центрада авай мулк тирди тайна, гъанал эцигдайвал хъана. Гъкуматдин Председателди гъиле-гъилди РД-дин образованидин ва илимдин, экономикадин мулкар вилик тухунин речъяр министерсторал талукъ программадин сергъятра аваз мектебдин дарамат эцигдай пулдин такъатар чара авунин месэла гъялун ташурмишна.

Усугъчай

Гъуъльнлай Абдуллатагъ Амирханов Усугъчай хуре авай Докъузпара райондин къилин дуихтурхандиз фена. Инаг къве корпусдикай ибарат я. Сад лагъайди 1936-йисуз эцигнава, къвед лагъайди 1990-йисуз ишлемишиз вахкана. Къвед лагъай

корпус авай гъалди медицинадин рекъяй күмек гунин, цаяр къунин хатасувилин вири истемишунриз жаваб гузач.

Духтурханада тади къумекдин 6 улакъ ава, медицинадин тадаракар лагъайтла, къульнебур я. Къве корпус алай мулкунал эцигна къутяг тавунвай объект ала. 2008-йисуз махсус программадин сергъятра аваз ина 50 койка авай духтурхана, вишев агакъна азарпуяр къабулдай поликлиника ва инфекцийин 8 койка авай корпус эцигиз гатлунна. 2008-2013-йисара эцигунрин къалахриз 19 миллион манат пул чара авуна, амма 2014-йисалай къалахар ақалтларун патал пулдин такъатар чара хъувунач.

Медидарадин коллективдихъ галаз рахидалай къулухъ Абдуллатагъ Амирханова цийи духтурхана эцигна ақалтларун патал РД-дин Гъкуматди вири къуватар желбайдакай лагъана. Алай 1926-йисуз и къалахриз 10 миллион манат пул ахъайнава.

Усугъчайдал гъакини келдай 320 чка авай цийи мектеб эцигунни фикирдиз къучна.

Къуруш

Европада виридалайни къакъанда авай хуърени аялри 1926-йисуз эцигнавай мектебда чирвилер къачзува. Дараматдин цларай ферер атанва. Исятда ина 64 аялди келзава.

Мектеб авай гъларихъ галаз таниш хайидалай къулухъ Абдуллатагъ Амирханова талукъ министерсторал Къурушдал келдай 80 чка авай цийи мектеб эцигунни месэла веревирд авун ташурмишна.

Гъуъльнлай меркездай атанваи мугъманар Ярудагъдин ценерив гвай альпинистрин лагердиз рече гътана. Дагъустандин альпинизмдин Федерациядин председатель Петр Леонова хабар гайвал, лагерь эцигиз 2015-йисуз гатлунна. Республикадин Премьер-министрди лагерь алай мулкар мадни авадан авун па-

тал жавабдар къасиз са жерге тапшурун гана.

2023-йисалди - 800 миллион манат

Гъуъльнлай Абдуллатагъ Амирханов Докъузпара райондин яшайищдин метлеб авай са шумуд объектдай фена. Абур авай гъаларихъ галаз таниш хайидалай къулухъ РД-дин Гъкуматдин Председателди бязи объекттар цийикла түхкүлүрн герек тирдакай лагъана. Ихтилат “Мегърамдукъур-Ахъз-Рутул” рече ремонт авункай, Усугъчайдал алай цин имаратар (водозaborные сооружения) дегишарункай, са шумуд хуър целди таъминардай цийи турбаяр тухункай, Миграгъа цийи мектеб эцигункай, Демирхурун цилинин муть цийикла түхкүлүр хуувункай физва. Тіварар къунвай объекттар патал гъуъльнин 1926-йисара талукъ программайран сергъятра аваз пулдин такъатар чара ийда.

Къейд ийин хъи, Докъузпара район вилик тухун патал алай 1926-йисуз Республикадин инвестицийин программадин ва региондин са жерге проектирин сергъятра аваз 230 миллион манат пул чара авуна. 2023-йисалди муниципалитет вилик тухун патал, санлай къачурла, 800 миллиондив агакъна пулдин такъатар ахъайда.

Абдуллатагъ Амирханов къиле аваз Докъузпара райондиз мугъман хайи делегациядик РД-дин Къилин ва Гъкуматдин Администрациядин Руководителдин заместитель Арслан Сайбуллаев, РД-дин экономикадин ва мулкар вилик тухунин министр Руслан Алиев, РД-дин образованидин ва илимдин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Яхъя Бучаев, РД-дин эцигунрин министр Артур Сулейманов, РД-дин туризмдин ва НХП-дин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Эмин Мерданов ва масабур квай.

Нумрадай къела:

ЖЕМИЯТ

Уммуърдин уламар

Гъамзат халу викъегъ, жуърэтлу, чединилериз таб гудай, уммуърдин уламарай лайхлувилелди экъечлай инсан я. Ингье майдиз агъсакъал муаллимдин 85 йис жезва. Адан уммуърни фикир желбайди, вилек эцинавай везифаяр, мурадар кълиз акъудунал гъалтайла, жегъиль неслиди чешне къачуниз лайхлуди я.

► 4

ЧИЕХИ ГЪАЛИБИЛИН - 76 ЙИС

Дяведин щаярай экъечла

Мирзе Адамовичан хурудал фаистрин чапхунчийрихъ галаз женгера викъегъвал, дурумлувал къалурунай ганевай Ватандин дявеедин I ва II лагъай дережайрин, Яру Пайдахдин орденри, “Женгинин лайхлувилерай”, “Кавказ оборона авунай”, “Варшава азад авунай”, “Берлин къачунай”, “Ватандин Чехи дявееда Германиядал гъалибвал къачунай” медалри нур гузвой.

► 5

УММУЪР

Гияр - шегъер-къеле

Туруквери лезги халкъдин дявеединни сиясатдин реъзбер Гъажи Даевуд хайнвиленди есирда къурдалай къулухъ лезгийрин азад жемиятар, къилди къачурла, Къурасъ, 1780-йисалай Къазикъумхудин ханарин гъужумрик акатна. Къецепатан ханар, гужуналди чара чипер къакъудиз, чини ханлухдик кутаз эгечла...

► 6

МЕДЕНИЯТ

Гадарна виже къведач...

Чи тарих гъиляй акъат тавун патал дагълара баябан хъанвай куъгъне хуурел са бубат чан ахъкалдаруник, надир имаратар къайдадиз хункик гъар са касди къуън кутун лазим я. Белки, са бязи къасиз и къвлакъла ерли хуш туш жеди. Бес халкъдин тарих гъиляй-вилля вегъедани чна?

► 8

ИРС

Агъалар Гъажиев

ва адан ктаб

Профессор Гъ.Гашарова къейдинавайвал, А.Гъажиевакай гегъенни чирвилер чи алай аямдин машгъур публицист, писатель, драматург Казим Казимован “Самурдин сирлү баядар” тівар алай документал бинелу повестдай къачуз жеда. Ам тамамвилелди 2006-йисан “Самур” журналдин 2 ва 3 лагъай нумраира чапнава.

► 10

ХАБАРАР

Багъри ерийрихъ рикI кузва

Турукядиз къуч хайидалай къулухъ чехи буба разгъметдиз фена, аялар чехи диде Къизила хвена, чехи авуна. Фамилия авачир улквәеда, нин аялар я лагъайла, жаваб гудай: Къизилан аялар. Гъа икл са шумуд неслил алатнатлани, гилани абурун тівариҳи Къизил пүгъудай тівар алаказава.

► 12

Лишанлу йикъаз - гъазурвилер

Гъалибилин Йикъан вилик Дагъустан Республикадин Кылин везифаир вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликова военный парад тешкилунин месэладиз талукъ совещание кыле тухвана. Идан гъакъиндай "Лезги газетдин" редакциядиз РД-дин Кылин пресс-къулгүльдү хабар гана.

Суваррин йикъара талукъ идарайри, къуллугъри квалахадай гъалдикай Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председатель Абдуллатагъ Амирханова сұйыбетна. Алай вахтуnda республикада авай жемиятдинни сиясат-

дин гъалдикай РД-дин Кылин ва Гъукуматдин Администрациядин руководитель Алексей Гъасанова малumat гана. РД-дин Гъукуматдин Председатель заместитель Анатолий Къарибова рапар язаяв вахтуnda республикада арадал атанвай санитариядинни эпидемиологиядин гъалдиз кыммет гана.

Чехи Гъалибилин Йикъаз гъазурвал акунин гъакъиндай РД-дин Гъукуматдин Председатель заместитель Муслим Теляковова гөгөншдиз ихтилатна. Ада къеид авурувал, регионада ватанпересвилини "Рикъел хуынин вахта", "Гъалибилин диктант", "Георгиян

лент", "Чехи перемена", "Ветерандин квалин вилик парад тухун", "Гъалибилин кагъаз", "Гъалибилин дақларап", "Фронтдин бригадаир" акция, мянекатар кыле тухун давамарзава. "Рекъин тийидай полк" гъерекат 24-юндиз тухдайвал я.

Гъалибилин суваррин кар алай вакъиаир 9-Майдиз Каспийск шегъерда кыле фида. Военный парадда Каспийскдин флотилиядин ва маса частарин са ағъурдалай гзаф аскерри ва вишев агақына военный техникиди иширақда.

М. Теляковова алай хъувурвал, республикада амай дявидин ветеран-рив Россиядин Федерациядин Президент В.Путинан тебриди чарар ва пулдин такъатар агақтарда.

Рахай юлдашрихъ яб акалайдалай гүгүйнис Сергея Меликова совещанида авай руководителлиз суварриз талукъ яз тухузтай вири мянекатра иширақуниз эверна. "Чун дявидин ветеран-рив еке къайтударвиледи эгечүн лазим я. Абури чи республикада анжак 48 кас ама. Абурун шайышдиз чна датана фикир гун лазим я", - лагъана региондин руководителди.

Каспийск шегъерда военный парад тешкилунин вахунин гъакъиндай малumat Каспийскдин флотилиядин командующийдин заместитель, контр-адмирал Николай Якубовскийди гана.

Шейхдин ирсинин къайгъуда

Агъмед МАГЬМУДОВ

РФ-дин Федерациидин Советдин сенатор, машгүр меценат Сулейман Керимова шейх Ярагъ Мегъамедаҳъ галас алакъалу тарихдин чакар цийикла түхкүйр хъийидайвал я. Идахъ галас сад хъиз, адаз туристар патал Дагъустанда Ярагъидин умъурдиз, ирсиниз талукъарнавай кылдин маршрутни арадал гъиз кланзана. Идакай Дагъустандин Государстводин секретарь Хизри Абакарова хабар гана.

Ярагъ Мегъамедаҳъ галас алакъалу зияратар авай гъалдихъ галас таниш хъун патал Хизри Абакаров, архитекторар ва маса пешекарни галас Мегъарамдухурун, Сулейман-Стальский, Кыргызстанда Гуниб районзин фена. Къеид ийин хызы, Вини Ярагъдал Кавказдин имамрин мұаллимидин мисқиндин (ина вилиқдай гъакъин мәдресаны кардик квай) са пай кланвай дарамат ама. Цийикла түхкүйр хъувунин квалахарни сифте нубатда гъя и мисқиндилай гатлұнда.

"Сулейман Керимова Дагъустанда авай Ярагъ Мегъамедан вири зияратар авадан хъийиди. Туристар патал арадал гъидай цийи маршрутди лагъайтла, къецепатай чи республикадиз мұгъман жезвайбуруз шейхдин ирсинихъ галас мұ-

Вини Ярагъдал алай мисқиндин акунара.

Художник - Г.Гагарин

күвай таниш жедай, Дагъларин улкведин иер пиппериз ки-лигдай мүмкинвал гуда.

Заз, сифте нубатда, Сулейман Керимоваз ва зияратар цийикла түхкүйрдай вири пешекаррзис сағърай лугъуз кланзана. Къуй Сулейманан мөръяматту карилий Аллагъ рази хъурай", - къеңенва Хизри Абакарова "Instagram"-да авай вишин аккаунтда.

Ракъинин электростанция Эцигда

Дагъустандин Кылин везифаир вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликов "Хевел" компанийн дестедин рөгъбер Игорь Шахраяхъ галас гүрьушмиш хъайила республикада ракъинин 15 МВт-дин къуватлувал авай электростанция Эцигунин месэла веревирдна. И проект Южно-Сухокумск шегъердин мұлкарал кылил ақынудун фикирдиз къачунва.

Сергей Меликован гафаралди, "Хевелдин" руководство-дихъ галас кыле фейи сад лагъай гүрьуш санал тамамарзава кылахарин эвел я. Квалахар лагъайтла, республика па-

тал кар алай месэла гъялунихъ - Дагъларин улкведин вири хүррериз экв тухунихъ галас алакъалу я.

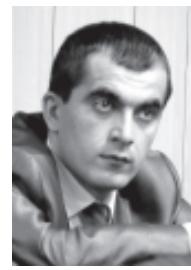
"Заз Дагъустандин мұлкарал ракъинин энергия гъаси-лунин жигъетдай къетлен кластераар кардик кутун патал ла-зим тир серенжемар квабулзайвай "Хевел" компанийн дестедин кылевайбуруз сағърай лугъуз кланзана. Къе чна и месэла Южно-Сухокумскда ва республикадин кеферпаратан районын гъялунин рекъер веревирдна. Инлал куулухъ амай районынан ракъинин энергия вилик тухун планрик кутунва. Промышленность, хурубын майишат, Эцигунар, яшайишдин маса хилер вилик физвай چавуз и месэладин важиблувал мадни артых жезва. Санкт-Петербургдин экономикадин форумдин сергъятра аваз чна икъардал куулар چугвада ва алай ийисан гатуз квалахарив эгечіда", - лагъана республикадин Кыли.

Игорь Шахрая хабар гайивал, Южно-Сухокумскда электростанция Эцигунин кариив июндин вахун эгечіда. 2022-йисан къвед лагъай кварталда проект тамамарна ақылтап-дайвал я. Къеид ийин хъиз, проект кылил ақынудун патал желб иизвай инвестицийн къадар 1 млрд манатдилай алатда.

"Налогрилайни инвестицийн кариив гъейри, и проектди квалахадай алаба чакарни арадал гъида. Идалай гъейри, чаз Дагъустанда мад са шумуд обьект өнгиздай ниятар ава. Ихтилат ағылайяр энергияданди таъминарунин иғтияж авай 11 райондикай физва. Гъелелиг и месэла веревирдна ақылтап-наваач. Чна проекттар гъазурда, чи теклиф агақтарда. Абури республика патал хийир авайбур жедайдач чна умудар кутазва", - лагъана Игорь Шахрая.

Кылин редактордин гаф Карапалди субутзана

Мегъамед ИБРАГЫМОВ

Апрелдин эхирра республикадин сиясаддин, жемиятдин умъурда лишанлу вакыя кылле фена: Дагъустандин Кылин везифаир вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликова сифте яз ачуу эфир кыле тухвана.

Экспертти къейдазавайвал, гъукумдин векилри ағылайрихъ галас алакъа хуынин карда ихътин къайдаяр ишлемешүни квалахадин менфяттувал хажжава. Гъелбетда, чайрал физ, жемиятдихъ галаз гүрьушар тешкилун и жигъетдай мадни хъсан я, амма и кар яргъалди давам жедай месэла я. Фикир це садра, гъар са райондиз, хурурз фин патал Гъильван вахт герек жедатла. Ачуу эфирди лагъайтла, республикадин интернет, мобилен алакъа авай гъар са пилпай региондин кылевайда суалар гудай мүмкинвал яратмишшава.

Гаф кватай чакадал лагъана кланда, Сергей Меликов районра авай гъаларихъ галас чайрал физин таниш жезва. Мисал яз, мукъвара ам Кылбепатан Дагъустандиз мұгъман ханай. Ачуу эфирдин эвэл кылляй ада и кардикай күррелди сүзгүбетта ва майдин вахура вич республикадин кеферпаратан районзин физвайдакай хабар гана. И делилди руководстводи халкъдихъ галас алакъаяр мягъемарун кылин месэлайрикай сад яз гъисабазавайди къалурзана.

Ачуу эфирдин къетленвилерийкай сад ам тир хъи, мянекат ахъя къайдада кыле фена, яни республикадин Кылз гудай суалар виликамаз тайнарнава-чири. Гъар са дагъустандивидай, арада арачи авацис, Сергей Меликова вичин дердирикай хабар гуз жезвой. Ахътинбурун къадарни түмил тушир. Мисал яз, Сулейман-Стальский райондай тир Эрзиман Жарулаева вичив сағъламвал мягъемарун патал гъукуматди гузтай "Баракплюд" дарман вахтуnda агақ тий-извайди лагъана. Сергей Меликова ихътин месэлайриз талукъ идарайри энгел тавуна фикир гана кланзайди къейдна. "Медицинадин рекъяя күмек гузай квотаяр вахтуnda чара тавуниз талукъ яз къвезвай арзайрин патахъай көвли серенжемар къабулда", - лагъана, региондин Кыли здравоохраненидин ми-нистерстводал Э.Жарулаеван месэла 30-апрелдади тъялун ва вуж себеб яз ағылайдив вахтуnda дарман агақнанта тайнарун тапшумшина.

Ачуу эфир кыле физвай چавуз атай са жерге арзайрин, суалар патахъай Сергей Меликова гъиль-гъилди са шумуд идарадиз, кылдин чиновнириз тапшурғаар гана. И мисалрай аквазайвал, Дагъустандин Кыли вич гайи гаф хузызвай кас тирди карапалди субутзана.

Лагъана кланда, ачуу эфирди, гъи районда гъиль-тин месэләяр, кимивилер, нукъсанар аватла, винел ақыудна. Саки пуд сятда давам хъайи мянекатдин сергъятра аваз Сергей Меликова жуыреба-жуыре хилериз талукъ цүлдралди суалар гана: мектебар авай гъаларикай, аялрин баҳчаяр бес къадар тахунарикай, гзаф аялар авай хизарнин дердирикай, етимиз күмек гүнүкай, алакъунар авай жегъиприк руғы кутуни-кай, зирзибидикай, хуырек күннәлди, газдалди таъминарункай ва маса месэлайрикай. Суалрз жава-бар гудайла, республикадин Кыли къеид авурувал, хейлин хуырера цийи мектебар, аялрин баҳчаяр эциг-да, яшайишдин жигъетдай гүрьушуна амай районзин сифте нубатда күмек гуда. Гъелбетда, вири месэләяр садлайана гъялз жедач. Амма, Сергей Меликован гафайт малум хъайивал, абуруз фикир тагана тадач.

Бязи месэләяр гъялунин гъиль-гъилди эгечінава лагъайтлани жеда. Мисал яз, ачуу эфирдилай ку-лухъ, 29-апрелдиз, РД-дин Гъукуматдин Председатель Абдуллатагъ Амирханов Сергей Меликован тапшурғаарлар Докъузпаратан райондиз рекъе гъатна. Ана кыле фейи гүрьушрикай, Дагъустандин гъукуматди къибле райондиз гудай күмекрикай гөгөнш ма-къала и нумрада тъятнава. Республикадин руководство дагъустандивирин яшайишдин шартлар хъсанаруун риккай эгечінавайди къалурун патал тек са и мисал гъун бес я. Зи фикирдади, вири региондин Кыливан кълан хуынни дүз туш. Хейлин крар чайрал кууллугърал алай чиновникар чин везифайрикай жавабдарылди эгечілайланы, гъялз жезва. Иккى тирди Сергей Меликова Махачкъялапада кыле фейи са со-вешанидалын къейдна. Адан гафаралди, квалахадин жигъетдай чин хивевай мажбурнамаяр намуслувилелди кылил ақыуд тийизвай чиновнирин гъакъин-дай къетли серенжемар къабулдайвал я.

Бубайрин ирс - веледрин рехъ

Мерд Али ЖАЛИЛОВ

Ватандин Чехи дяведин ветеранрикай раҳадайла, зи рикел ихтигин царапар хведа:

Вуч паталди фенай абур
женгериз?
Обелискар, гүмбетар таз
нинеийриз?..
Гъисаб авач атлай къадар
версерин,
Муытльъъ тежез цаяризни
гүлләйриз...

Къе а цаярай хтайбурукаи сагъяз амайбур лап тимил я. Амма Чехи Игитвал (за къве гафни чехи гъарфарилай кхизизва) садрани рикелай ракъурис тежер ирс я. Бубайрин ирс - веледрин рехъ. И га-

Абдул-Рахман Вагъабов

фар за Чехи Гъалибилин суварин вилик, отставкада авай полковник Агъалар Даниялович Пулатова чав вичин буба **Даниял Агъаларович-чакай** ва иранбуба, чи халкъдиз машъур хъайи чехи духтур-хирург, "РСФСР-дин лайихул духтур" лаъбдай гъурметдин тъварцин сагъиб **Абдул-Рахман Вагъабович ВАГЬАБОВАЙ** делилар агаъбарайла, кхизизва. Абурун сурьетарни, умумурдиниженгерин рекъерикин делиларни галаз, Чехи Гъалибилин 75 йисан вилик Москвада цийиз эцигай Георгий Победоносецан тъварунихъ галай храмда-музейда ачухнавай "Эбеди яз рикел хъун" мемориалда тунва.

Инал ихтигин рикел хун кутунгнава: Абдул-Рахман Вагъабови чан ийкъара - 100 йис, Даниял Агъаларович-чакай 95 йис хъанва. Къведазни дяведиз 1941-йисан гатуз Ахцеъай эзер гана. Сад - Дагъустандин медицининститут акъалтларнавай духтур, мулькуди хуре ва Бакуда жуъребажурье устларвилер авурди. Къведаниженгер Кеферпатаан Кавказда башламишна. Къведахъни "Кавказ оборона авунай" медаларава.

Гъелбетда, къве ахцеъвидин женгинин рекъер гърма сад са жуърединди хъана. Медицининдик кууллугъдин капитандин вири ваҳт, хирер хъанвай аскерар ва командирар сагъар хъийиз, женгинин госпиталрани лазаретра акъалтавай. Стрелок-снайпердин рекъер, гъужумар ийиз, дзотрилайни сенгерилай, рагарилайни чувллерай яна физзвай. Къведаничи Ватандин саламатвал хвена.

Абдул-Рахман Вагъабовида вичин женгинин рехъ, медъкуллугъдин подполковник индин чинда аваз, 1944-йисуз ақалтларна. Адалай гъургъуниз та-

вич рагъметдиз фидалди (2009-йис) вири умумур Дағъларин улькеведин медицининдик хел, хирургиядин кууллугъ арадал атуниз, вилиди туҳуниз, инсанрин сагъламвал хуныз бахшина.

Чехи хирургидай заъеле 1988-йисуз ихтибин мани-гимн кхъена:
Сагъламвилин аскер хъана
Вун гъамиша, Вагъид дуҳтур,
Вав шадвилин хуш хъөр хъана,
Чи бахтарин шагъид дуҳтур.
Ватан хуърла, яракъ къуна,
Скальпелдихъ галаз, дуҳтур.
Душманрин къиль хура туна,
Рикле таъсиб аваз, дуҳтур.
Ислягъ ийкъан дирек хъана,
Тимаз адал хирер, дуҳтур.
Чехи хъана, зирек хъана
На битмишай цицер, дуҳтур.
Ваз такур хуър, вун течир къвал,

Даниял Пулатов

Белки, чаҳъ гъич амач, дуҳтур.
Вун акурла, вич кваҳъда тилал,
И кардал шак алач, дуҳтур.
Къилих гъузел, къекъуна зирек,
Гъилер я ви къизил, дуҳтур.
Вун хътинбур жеда тек-тек,
Гъакъван кардиз квэзил дуҳтур.
Гъарайдиз - гъай! Гъар са чавауз
Вавай жедай ван я, дуҳтур.
Авач сад ваз алхиш таўвур,
Гена паря клан я, дуҳтур.
Ахцеъ багъда неслил галаз
Ахеб я вун узъяъ, дуҳтур!
Вун паталди рикле чалар
Рахазва икъ юмашъ, дуҳтур.
Артух хъуй ви вилерин экв,
Гъисаб тийиз яшар, дуҳтур.
Амлумзай къван Самурди рехъ,
Квадариз жеч ви кар, дуҳтур!..

* * *

Даниял Агъаларович ПУЛАТОВ 1943-йисуз, залан хирерикин инвалид яз, хуързуз хтана. Са бубат къвачел ахъялтлайдай куулухъ ада Ахцеъриин агъаларийиз яшайишдин рекъяй кууллугъдай комбинатда сятазвилин кеспи (устларвал) давамарна. 1986-йисуз рагъметдиз фена. Дяведин иштиракчи яр тир и къве кас къавумизни элкъвена. Бубайрин ирс веледри давамарна. Абдул-Рахман Вагъабови чан къве рушани дуҳтурвилин рехъ давамарна. **Майя Абдул-Рахмановна** (и ийкъара гъаданни 70 йис тамам хъанва) хирургдин пеше хъана, вичин умумурни СССР-дин МВД-дин Кылинин школада келзайвай офицер **Агъалар Даниялович ПУЛАТОВАХЪ** галаз сад авуна. Икъламитдикъ галаз санал гагъ Киевдиз, гагъ Москвадиз акъатна, дуҳтурвилин пешени а чехи шегъерра генани дериндай чирдай мумкинвал хъана. 1978-йисалай абур Махачкалада яшамиш жезва. Агъалара сиф-

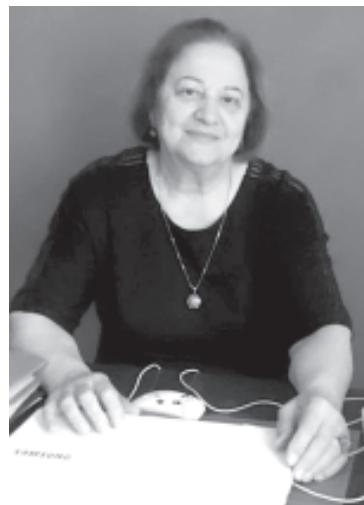
Агъалар Пулатов

тедай Дағъустан Республикадин МВД-да, ахла налогрин полицияда, гуъгуънлани наркоконтролда полковникдин чинда аваз къуллугъуна. За адакай, "Пуд сеферда полковник" къиль гана, очерк кхъенай (2014-йисан 13-март). Ам гъакъыктадани къанун-къайда, агъалийрин хатасузвал, законар хуунин рекъерай Шарвилдинин невеийрикай сад хъиз я.

Алад вилик, Шарвилдинин Шивцел алай хва!
Баркаллаир, гъетер хътин,
Тіварцел алай хва! - гъавайда лагъанвайди туш.

* * *

Майя Абдул-Рахмановна вичин вири алакъунар Дағъустандин медицининдик училищеда (гила - коллеж) жеътилиз терапиядин ва лечебный реъверай чирвилер гуныз бахшина. 2002-йисан 18-апрелдиз РД-дин Госсоветдин Указдади адаз "Дағъустан Республикадин лайихул дуҳтур" лагъай гъурметдин тівар гана. РСФСР-дин лайихул дуҳтур бубадихъ ихтибин руш хъуни веледри бубайрин ирс устадвиледи да-

Майя Вагъабова-Пулатова вамарзавайди субутзавачни!

Чна Майя Абдул-Рахмановна

диз хайи юғ - 70 йисан юбилей ри-

кин сидкъидай мубаракава:

Гатфарин руш, михъи алван,
Ви нур, атири эмбер хурай!
Куъ садвилер, куъ шадвилер
Вишийсара зэбэр хурай!..

* * *

Чна вири ветеранриз, чи газет келзайвай вирибуруз Чехи Гъалибилин сувар - 9-Май тебрикава:

Мублагъ хурай, ислягъ хурай
Даим чилер, ҷавар чи!
Къой инсанриз панағъ хурай
Гъам мани, гъам ялвар чи!..

Ветеранрин крат

Ватанпересвилин тербиядикай

Масуд МАГЬМУДОВ, отставкада авай полковник

Малум тирвал, гъар районда, бязи хуърорани ветеранрин, ағъсакъяларин советар ава. Чи школайра келзайвай аялриз ватанпересвилин тербия гунин, абур хъсандин келнунал желб авунин карда советрин къалаҳдихъ еке метлеб ава. И кар хъсандин анномашавииял Сулейман-Стальский райондин ветеранрин советди ва адан векилри акъалтазава несиприз дувзугун тарсар гун патал еке квалах тухузва. Ветеранри образовандин идайра тешкилзавай мярекатрани хушвиледи иштиракава. Заз къе абурукай, школайрин педколлективрихъ галаз авай зи хъсан алақъайрикай ихтилатиз кланзава.

Советрин Союздин вахтара школайра келнуни тербиядин къалаҳдихъ къиле физзвай. Мектеб лап хъсандин куяльяй аялар университетдин ва я пединститутдин педагогвилин фанкъультеттик экечизавай. Гъа вузрани студентрив келиз тазвай, абурукай тамам чирвилер авай пешекарап гъазурзавай. Абуру регъядиз школада къалаҳдии ийизавай. Муаллимизр хуърера гъурмет авай.

Алай вахтунда муаллимвилин пеше къачун патал вузринг хъсандин школаляр куяльяновай жегъилар тимил физва. Вузрани келнуни тербиядин къалаҳдии зайиф я, гъавиялар школайриз хъсан пешекарапи хувезвач. Вучиз муаллимвилин кеспи же-гъильиз кланзава? Мажиб кульбъи - 12 000 манат. И пулунихъ муаллимдивай къил хубж жедани?

Къе ахтигин гъал арадал атанва хъи, школа куяльгъазавай, ЕГЭ вахкузайбур тимил я. Пул авай диде-бубайри чин аялриз репетитор къазва. Лап хъсан баллар авайбур мединститутдин, юридический, военный вузринг физва. Технический вузринг газофизва, вучиз лагъайтла, къалаҳдай заводар, фабрикар ва маса технический карханаяр тимил хъанва, къалаҳдай чкаяр жаъзвавч.

Гъевечи мажиб къачувватлани, чин кеспидал ашуъя, гъевесдивди зегъмет чуғаззвай жегъил муаллимарни аваз хъунал за шадвалзава.

Школайриз фейила, военный форма алац акурла, гадайри, патав къвезд, заз гъильер яда. Абуруз форма хуш жезва, лезги гадаяр военный училищейриз газофизва, абурукай офицерар жезва. И къалаҳдии заз газофизва хуш я.

2020-йисан октябрдин ваца чи райондин ветеранрин советдин председатель Ислеман Ризаева, Кыулан Стальский хуъръун, ағъсакъяларин советдин председатель Абдурашид Межидова, юкъян школадин директор Ифриз Бабаевади, адан заместитель Зоя Гъабибулаевади ва Игитдин стих Насирин галаз, зани Россиядин Игит Радим Халикован памятникдал цуъквер эцигна.

Декабрдин ваца чаз Игитдин талукъарнавай мярекатдиз ша лагъанай. Ина Радим Халикован диде Ханпери вах ва райондин администрациядин къилин заместитель Абуталиб Фатулаевини авай. Мярекат хъсандин къиле фена.

Агъа Сталь-Къазмайрин юкъян школада чна ДАССР-дин 100 йисан юбилейдиз талукъарнавай мярекатда иштиракна. Ана райондин къилин заместитель Абуталиб Фатулаев, образовандин управленидин начальникоин заместитель Къачабег Аминовни авай. Мярекат завуч Ханвердиева Шамсията ва тариҳдин муаллим, Сталь Сулейманан птул Шагъимирзоева Тахминади хъсандин къиле тухвана. Дағъустандин тариҳдикай субъеттана, ширияр келна, манияр лагъана. Школадин директор, тариҳдин илмиризин кандидат Асланов Жабраил еке тежириба авай педагог я. Ада школа чешнелуди авун патал аквадай къалаҳдии тухузва. Сентябрдиндиз школада келзайвай аялар цийиз эцигизавай хъсан дараматдиз хъфида. И школада зид хулули лап хъсан къиметар аваз келзава. Зи хтул Ислам Фатагъово лезги чалай республикадин олимпиадада пуд лагъай чка къуна. Олимпиада "Лезги газетди" ва "ЛЕКИ" фондуни тухванвайди тир.

Шихидхуъръун юкъян школадиз фейила, чун анин директор Айдаева Раидади, адан заместитель Пирвельев Феврала къабуна. Ахпа муаллимрихъ галаз гъуръуш къиле фена. Чна лезги халкъдиз, чи хуърериз, школайриз ва аялриз талукъа месэлайрикай ихтилатна. Школада ДАССР-дин 100 йис тамам хъуниз талукъарнавай межлис пара хъсандин къиле фена. И карни ам гъазурай психолог Муслимова Руминадин, пионервожатая Шихъянибова Халисован ва къиле тухвай ученикар: Тагъирова Алинадин, Шихъянибов Мегъамедсаидан агалкъун тир.

Февралдин ваца чаз (заз, отставкада авай полковник) Загъириев Мусаибаз, Шагъизов Шихъеримаз) Магъарамдхурун райондин Хуърларин юкъян школадиз телефона. Ина Советрин Союздин Игит Абас Исрафиловаз бахшнавай мярекат тешкилнавай.

Хив райондин Цинитирин юкъян школадани зах галаз аялрин рикел аламукъдай гъуръуш къиле фена. Школадин дарамат Ватандин Чехи дяве жедалди вилик эцигнавайди ятлани, хъсандин ремонтнава.

Динамудин Алиев, Назим Гъажимегъамедов къиле аваз, ина педагогрин хъсан коллективди зегъмет чуғаззвава. Мадни агалкъунар хъурай чипихъ!

Нариман ИБРАГИМОВ

Курдагай райондин Усарин хуруп зун сифте яз 1998-йисуз фенай. Чна райондин 70 йисан юбилейдихъ галаз алакъалу яз ктабдиз хуверикай, инсанрикай малуматар, делилар кварталын. Гелхенрин дереда авай хувер (Кукваз, Квардал, Усар, Укъуз) алай синер, рагар акур гъар сад гъейран жеда. Усарин хуруп рагар къланай лекърен муг хъиз аквада. Гъелбетда, хуруп гъвечиди я, амма иной райондизни, республикадизни, улкведизни машгъур инсанар акъатнава. Сад-вадан хъайи-

аллимдин 85 йис жезва. Адан умумърни фикир жепбайди, вилик эцигнавай везифая, мурадар къилиз акъудунал гъалтайла, жегъил неслиди чешне къачнуз лайхлуди я.

Яргын умумърда Гъамзатаз гъам хъсан ва гъам пис гзаф крат акуна, къилел жуэрбажуре душушар атана. Умумърди, багъири вилик гъикъван манийвилер, цацар эцигнатаны, ада гъахъ, намус, инсанвал вине къуна, бегъерлу, чешнелу умумър тухуз чалишмишвална. Аллагъедин патай шаирвилли пай ганавай ва шаирвилли жигъир шегъредиз элкъурдай мумкинвилер тахъай касди вири умумърда вичин эрзиман мурадрихъ ялна.

Аявлал Ватандан Чехи дядевин йисарал аталтай Гъамзатаз каш-мекъны, дерди сервилерни, зегъметдин "дадни" акуна, артухлама ам тахъай дидедин капашники акатана. Са кар адан умумърда разивалдайди хъана. Адан дах, 1932-йисуз рабфак къутягъай, Мегъамедгъади Куре пата гзафбуруз чидай кастир. Ада Дулдугъа муаллимвиле, Тигъя районо-дин заведующийвиле, Уса муаллимвиле, Гелхена, Хвережа школайрин директорвиле квалахнай, хуруну колхоздин парткомдин секретардин везифаяр тамамарнай, церид йисуз адакай КПСС-дин Куре райкомдин бюородин член хъанан. Гъуматди халис муаллимдин зегъмет Яр Пайдахдии, "Знак Почета" орденралди, "Гъакысагъ зегъметдай" медалдадли къейдна. Квала на датана мугъман галаиди тир. Гъамзат квализ атай твар-ван авай гзаф инсанрихъ галаз таниш хъанай. Гъак "Коммунист" газетдин журналистрихъ галазни.

Гъамзата субъетзвайвал, ада бегъемвилелди я аявлал, я жаванвал, я хайи квалач. Сифтегъан школа хуруп, ирид лагъай

Раменскоеда гъич гъузлемиш тавур ва аламат жедай кар хъана. Са юкъуз зи свах тла хъана. Лап писдиз. Тлал эхиз тежевзай зун палатадай экъечина, дегълиздин и къиль маса къилиз физ-хквевзай. И береда са медсестради лугъуда: "Ваз им парк яни? Вуна квалахздавайбуруз манийвалзава, хъвач жуван палатадиз".

- Заз са дарман це, зи свах тлава, - тлалбна за.

Күрледи, чун сад-садан гъавурда акъучан, квала алац рахана ва за агъул чалал экъульна. Госпиталрай госпиталриз физвай, жуванбур авачир, гележегни гъикъл жедатла чин тийизвай зун михъз гъарики, дарих хънавай. Ибура бес тахъана, свахи тлава, медсестрана вичин истемишунар гваз ава. Алатмат, на лугъуди, медсестрадин чал къуна, ам заз вилер экисна, тамашна ва ахла садлагъана элкъвена, вичин кабинетдиз хъфена. Зунни палатадиз гъахъ хъувуна.

Нянихъ гъа медсестра палатадиз атана, зи кроватдин патав метлерал ацукана, зун къужахламишина, шехъиз-шехъиз ам агъул чалал рахана: "Я чан стха, я мiresдин хва, вун гъинай, инагар гъинай? За фикирзавайди тир мад жуванбурул гъалт хъийидач. Я Аллагъай, ваз агъзур сеферда шукур хъуй, вав зи дуяяг агаъна къван!.."

Зун, я рахаз, я дишегъилин къужахдай экъечиз тежез, шел ва рахун акъвазар тийизвай дишегъилидиз тажубилелд тамашзава. Палатада авай аскерарни и шикил-тамашади мугътеларнава. Эхир медсестра кис хъана. Ада са арадилай заз вичикай субъетбетна.

Зи экъульгъун себеб яз, ада фена зи начагъвилин документар келна ва, зун вуж ятла тайин хъайила, ада шад хъана.

вай кас хчин гъавурда гъатнай. Риклиз гъикъван залан тиртлани, ада Гъамзатаз "хъсан рехъ хъуй" лагъанай.

Гъамзат Юсупова къве йисуз Квардалрин, ахпа Укъузрин хуруну, къве йисуз Аладашдин школайра квалахна. Ахпа Маллакент (Арабляр) хуруп квала-югъ кутуна. Са шумуд йисуз Дербентдин социально-педагогилин университедта студентриз тарихдай, праводай лекцияр келна.

- Умумър гъам ширин, гъам тулькуль зат! я, - лугъузва 60 йисалай виниз педагогилин стаж авай муаллимди. - Умумърдин юлдаш Къизбикедихъ галаз за баҳтул умумър кечирмишна. Четинвилер гъикъван акъалтнаны, адан мецелай заз наразивилин гаф, шикаят авун ван хъайиди туш. Цуд аялдихъ, майшатдихъ гелкъвез, зи къуллугъдани акъвазна, квализ къевзвай мугъманарни хушвилелди къабулна, къунширихъ галазни хуш рафтарвал хвена. Ам лап хъсан инсан, чешнелу кайвани, вафалу юлдаш, регъимлу, камаллу диде тир. Гъайиф хъи, азарди ам зайлай къақудна, агаънавайбур ятлани, зи аялар диде авачиз туна.

Риклиз багъа инсанрикай магърум хъайила, дерт заланди, тулькульди жеввайди я. Гъамзат муаллимдиз гзаф ийкъар, варцар мичи хъана. Идалди дердисервилер къутягъ хъана. Къад йисавай руш Къизилгъулни азардики рагъметдиз фена. Абурухъ чулагъвазай гъам къени рикъяй акъатнава, амма им умумър къутягъ хъанва лагъай чални туш. Гъамзат Юсупова дерт къати хъайи гъар лельзеда гъиле чарни къелем къазва ва рикъяй къевзвай царап шириз элкъурузва. Абурухъ "Балайриз пишкеш" ктабда умумърни акуна. Адан гъуруннал мадни ктабар жедадал шак алач. Муаллимдихъ азад вахтни артух хъанва, гъевесни кважынава.

Рагъметлу Къизбикедихъ галаз санал Гъамзата веледриз кутугай тербия, хъсандин келдай, къилин образование къачудай, общеестводиз менфатту ксар жедай мумкинвилер гана, шартлар яратмишна. Икл, чехи хва Сабира, попковники, хейлин йисара РД-дин МВД-дин къурулушра (Махачкала шегъердин Советский районделдин начальникдин заместитель, Кировский РОВД-дин начальник, ГОВД-дин штабдин начальник яз) къуллугънна, исята ам Советский райондин администрациядин къилин заместитель я.

Назир Москвада прораб, Гъади са фирмадин генеральный директор я. Ниязани Энвера МВД-дин къурулушра офицерар яз къуллугъзва. Абдурагым Арабляр хуруп муаллим, Саядни гъа школадин директор я. Назагъулии Усарин хуруну аялриз тарсар гузва. Виридахъ тулькей хизанар ава. Гъамзат муаллимдими балайрал, хтулрал, птулрал дамахзава. Цуд лагъай майдиз тежрибалу педагогди, ветеранди, агъсакъалди, чехи бубади 85-йисан юбилейдиз талуку шадвилин суфраяр ачууда. Абурухъ вири веледарни, багърияни, дустарни квала жеда.

Квардалрин хуруп

Хъанатлани анжак са йис, Къун лап мукъва хъана риклиз, Квардал я заз Усар хуруп хъиз, Авой уткъем халкъар, зи хуруп.

Гъар патай акваз дереяр, Суван къунарин сурӯяр, Хуруну къужаяр, къарияр - Дерин агъсакъалар, зи хуруп.

Суван яцар, тунар къурух, Гатуз бул я некни къатух, Къунширилай цуд гаф артух Чидайбур я халкъар, зи хуруп.

Тлебиатдин къеле я вун, Агъул патан къибле я вун, Къагъримарин бине я вун, Элдиз машгъур тир твар, зи хуруп.

Клевевайдаз жедай панагъ, Жумарт рикъар, квачир гунағ, Бакарови Эвезуллугъ Тушни ви дамахар, зи хуруп.

Ерги вирни Калал майдан, Уртак къунши - чайни чайдан, Усар, Квардал - къани ватан, Гуй, яллагъ, квезд бахтар, зи хуруп.

Инсанар ва къисметар

Умумърдин уламар

тани тварар къун кутугнава. Хурунвийри, районэгълийри Насруллаев эфендидал, нефтяник - Социализмдин Зегъметдин Игит Рамазан Османовал, Ленинан ордендин сатыб Гъамид Рамазановал, профессорар, тарихдин илмимин докторар - Хидир ва Агъмед Рамазановрал, МВД-дин полковникар - Сабир Юсуповал, Мегъамед Гъаруновал, Дағъустандин лайхлумуаллим Тайб Юсуповал дамахзава.

Хуруп пара тарифлу, адаплатлу Юсуповин хизандихъ галаз зун мукъувай таниш хъана. Махачкъалада МВД-дин органра къуллугъзавай викъегъ хва Сабир Юсуповакай чаз фадлай чизвайди я. Редакциядин гъи работник патав фейтилани, ада хушвилелди къабулдай, кар тукъуруйдай, гъар йисуз вичин гъилик квай лезгийри "Лезги газет" кхъинин квалах тешкилдай.

Сабир ЮСУПОВАН дах Гъамзатхъ галаз зун са тимил геж хъиз таниш хъана. 2013-йис тир. Кабинетдин, раклар гатана, яшлувиллиз къил янавай итим атана. Къилин ва спелрин чарарап жив ацукановай, бедендиҳихъ галаз къадайвал вили-къацу рангунин костюмар алуқнавай, чина дагъвидин регъимвални дуяривал, гъа са вахтунда жуэрзтувални авай интеллигент. Салам гайдалай, къурку жуун-качузун авурдалай гъурун извийни ава.

- Заз вун фадлай акваз кланзавайди тир, за ви яратмишунар гъамиша келзавайди я. Заз ви рагьметлу дахни, имини хъсандин чидай. Абур савадлу, кар алакъдай, гъурметлу инсанар тир. Зун Усарин хурий я. Заз ви патай са куль къумек кланзава, - ада вичин твар, фамилия лагъана.

Сифте аквазвай ва жуван багърияр чизвай касдихъ за дикъетдивди яб акална. Гъа инал ам заз Сабир Юсупован дах тирдини малум хъана. Яшар 77 йисав агаъзувай муаллимди эхиримжи йисара яратмишунриз майилвалзавай ва завай вичин ширинрл ктаб акъудуник къуын кутун тлалабна. Гъелбетда, за разивал гана. Вичин умумърдикай, квалахрикай, къилел атай душушърикай субъект авурла, зун мадни тажуб хъана. Эхъ, Гъамзат халу викъегъ, жуэрзту, четинвилериз таб гудай, умумърдин уламар лайхлувилелди экъечай инсан я. Ингъе майдиз агъсакъал му-

класс Гелхена къутягъна, 8-9-классра Тигъя келна. Ахла гада писдаказ начагъ хъана, къелнни амукана. 18 йис хъайила, дахи ада мехъерна. Са йисалай (1955-йис) жегъил Советрин Армиядиз тухвана. Ина адан къилел гъич гъузлемиш тавур душушъшарни, агъвалларни атана.

- Зун Москвадин къвалив гвай Кунцево райондиз зенитный частуниз акъатнай, - итилатзава Гъамзат Юсупова. - Са акъван вахт алатнан, цийиз атанавайбурукай квачерал мяյкем, зирек гадаир хъяна ва спортдин ротадиз тухвана, абурук кваз - зунни. Азаддиз къуршахар къунал машгъул хъай за частунин, дивизиядин аскерринг арада тешкилай акъажунра 2-3-чкар къуна.

1956-йисан зулуз чун Варшавадин Договорик акатзавай улквейрин армийрин акъажунра иштиракун патал Венгриядиз тухвана. Чапель шегъерда чун мукъув улквейрин спортсменар - аскерар гъузлемешиз пуд югъ хъана. Гила за фикирзавайвал, чун анив Венгрияда арадал къевзвай вакъайрикай хабар аваз тухванвайди тир. Къуд лагъай юкъуз чаз шегъердин къучейриз лац пайдахар, плакатар, лозунгар гваз экъечинай агъалияр акуна. Абуру са квелай ятлани наразивал квалауздар. Командирри чун тагъкимарнавай: "Абуру вуч лагъайтлани, кваз къамир, сабурлувал хуруп". Абайвал лагъайтлана, чун сифтедай и гъаларин гъавурдан акуна. Къуд лагъай юкъуз чун авай дараматдиз генераллейтенант Абалкин атана ва ада чав автомата вугунин буйрүгъ гана. Килигайтла, Венгриядин шегъерра властриз, чи улквейдизакси бунтар ава, къецепатай гъевесламишнава дестеяр яракъламишнава ва власть къун патал алахънава. Чна гъикъван сабурлувал хвенилани, чара амукана, чунни са тимил ягъя-ягъунрик акатна. Зи къилихъ гульле яни, снарядин къус яни галукъна ва зун, зал алачиз, Ватандиз хакана. Жув-жуval хтайлана, зал акуна, зун Химки шегъердин госпиталда ава. Патав атай военныйри тагъкимарна: "Вун хъайи чекдикай, къилел атай душушъдикай садазни ахъаймир". Духтурри лагъайвал, зи къил операця авунвай. Беден сагъ хъжедалди зун Подольскдин, Солнечногорскдин, Владимирдин ва Раменскоедин госпиталла хъана.

Амма дагъвидилай духтурдин теклиф, месят къилиз акъудиз алақынча. "Набут" лугъудай твар алас къекъевен гъикъл хъийидай? Гъамзата вич, хъайи чекдикай, къилел атай душушъдикай садазни я лагъанач, я вич залан хер себеб яз, комиссоватнавайдакай малумарнан. Ам викъегъиздиз умумър давамарунив, хизан хурунин эгечи хурун. Хурун билиотекадин квалахиз, Дагъустандин госуниверситетдин тарихдин факультетни акъалтларна. Ахла, геж хъиз, юридический факультетни къутягъна.

Вири хъсан тир, гъайиф хъи, тахай дидеди Гъамзат хизанни галаз хайи квалах, хурунин экъечидай чекадал гъана. Даҳдиз ада къурледи лагъанай: "Пака зи ажугъ винел акъатдалди, за са ахмакъ кардиз рехъ гудалди, къилди хъун хъсан я". Дунъя акун-

Дяведин щаярай экъечIна

Нариман МАМЕДОВ, журналист

Батандин азадвал, аслу тушировал патал женгера чанар гайигитар чи рикелей садрани фидач. Абурун къаматар гранитдан бурынжда атланва. Стхавилин сурапал юамишалугъ кузвой ялаври лепе гузва, сурарин къванерал цуквер шуткъвзвеч. Вири ибур игитрин виллик икрам авунин, абур рикелей алуд тавунин лишанар я. Душман тергун патал фронтиз рекье гъятай-бурун жергеда Ахцегъай тир КъАИБХАНОВ Мирзе Адамовични авай. Ада дяведа гъа сифте варцарилай эхирдал къван активвилелди иштиракна.

- 1944-йисуз Одесса шегъер азад авурдалай къулухъ чи частар Яссы-Кишиневский терефдихъай Днестр вацун къереходив агакъна, - рикел хидай ветеранди. - Къулухъ чулагвазай немсерин къушунри Днестрдин эрчи пата сенгерар мягъкемарзаяв. Душмандин къуватрин гъакъиндай делилар къватлунин мураддалди чи командованиди Чехи Чебурчи твар алай хурун къереходихъай вацалай ийфиз лутьквейра аваз разведчикрин са десте ракъуна. И дестедик зунни квай.

Днестрдилай элячайдалай къулухъ мъжууд касдикай избрат тир разведчикрин чи десте радиостанцияни газа нацларин къалин кул-кусрай еке четинвилералди экъечина, пакамахъ душмандин сенгеррив агакъна. Миччи жедалди чун душмандиз малум тахъун патал беденрин са пай це аваз нацлара чуныух хънвай ва немсерин сенгерринг къадар, абур алай чаяр тайнарзаявай.

Миччи хайила, чи десте чи артиллериядин къумекъдалди гъужумдиз фена ва къве немсесирилек къуна (аскерни унтер-офицер). Элкъвена хъведайла, вацун юкъвал хътиктинна пад хъайи душмандин снаряддин кълсари пуд касдал, гъа жергедай яз зални, хирер авуна. Гайи тапшургъ агалкъунралди къилиз акудуналай чун командованиди "Женгина лайхлувилерай" медалралди къейднай. Чна душмандин сенгерринг гъакъиндай хай къиметлу делилри чи аскеррив агалкъунралди гъужумдиз фидайва и участокда немсерин къушунар тамамвилелди тергдай мумкинвал ганай. Зи рикелай жуван женгинин юлдашрин иштиракна садрани фидач...

Батандин Чехи дяведенин йисара советрин халкъди, вичин женгинин юлдашри къалурай иштилерики, абурун къалахрин метлеблувиликаи рагун фидайла, адак ашкъи акатдай,amma вичин къилел атай агъвалатрикай хабар къурла, курув жавабар гудай. Им, гъелбетда, дамахсуз инсанриз хас лишан я.

Умъурда вичин рикел аламукъдай лишанлу ва шад вакъиляр яр са касдихъ ава. Абурун къалурай иштилерики, абурун къалахрин метлеблувиликаи рагун фидайла, адак ашкъи акатдай,amma вичин къилел атай агъвалатрикай хабар къурла, курув жавабар гудай. Им, гъелбетда, дамахсуз инсанриз хас лишан я.

Вичин женгинин рех Берлинда рейхстагдин цларив акъалтарай адан баркаллу краиз Советрин гъукуматдин лайхлуху къиметни гана. Мирзе Адамовичан хурдал фашистрин чапхунчийрихъ галаз женгера викъегъвал, дурумлувал къалурун ганвай Батандин дяведенин I ва II лагъай дережайрин, Яру Пайдахин орденри "Женгинин лайхлувилерай", "Кавказ оборона авунай", "Варшава азад авунай", "Берлин къачунай", "Батандин Чехи дяведа Германиядял гъалибвал къачунай" медалри нур гузвой.

М.Къайбханован зеъметдин тарихди газа крар субтарзева. Ада дяведенлай къулухъ са жерге жавабдар къуллугърал - халкъдин депутатрин райсоветдин исполнкомдин плановый комиссиядин председательвиле, Ахцегърин МПМК-дин къилин инженервиле, ахла и карханадин председательвиле къалахнай. Яргъал йисара ада вичиз ихтибарнавай участокра чешнелудака зеъмет чуугуна. Ам гъакъ общественный крааны юамиша активвилелди тафаватлу жезвай, са шумуд йисуз партиидин райкомдин членвиле, халкъдин депутатрин райсоветдин исполнкомдин, Ахцегърин хурун советдин депутатвиле хънай.

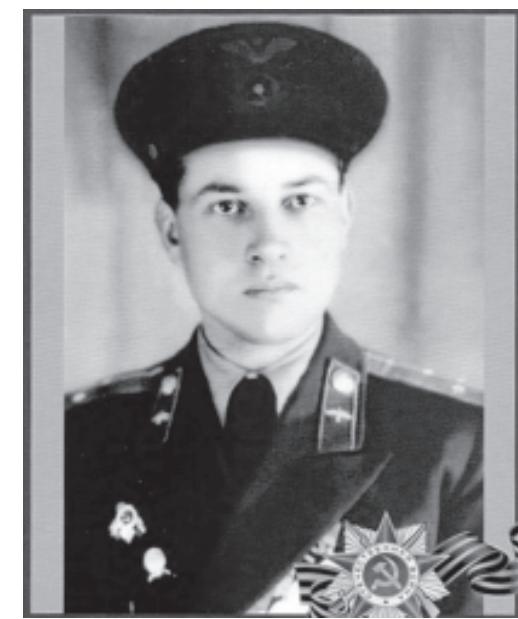
Пенсиядиз экъечинавай вахтундани Мирзе халу секиндиз акъвазнач. Шад мярекатар, суварар хайила, ам юамиша жегъилрин арада, сображеный президиумра аквадай. Дяведенин ва зеъметдин ветеран жегъилрин насильтачини тир. М.Къайбханова къуд руш умъурдин рекъель акудна, чешнелу инсанар яз чехи авуна. Дяведенин ва зеъметдин ветеран чи арада амачтани, адан баркаллу крар ам чидайбуру юамиша риклер хузвана. Чи къенин ислягъ умъур патал Батандин Чехи дяведа чанар гайи вири ветеранриз рагмет хурай!

Жасмина АБДУРАГЬМАНОВА,
7"в"-классдин ученица

СЕЙФУДИНОВ Шагъбуба 1918-йисан 2-декабрдиз Мегъарамдухурун райондин Билбилхуре дидедиз хъана. Зи чехи буба тир ам 1937-йисуз армиядин жергейриз тухвана. Дяве башламиш жедалди, ада вичин рикел алай летчиквилин пеше хъяна, эрзиман мурад къилиз акудна. Ада дяве башламиш хъяни сифте йикъалай эхирдал къван викъегъилелди женгера иштиракна. Шагъбуба Сейфудиновна вичин юлдашрихъ галаз санал дяведенин сад лагъай юкъуз фашистрин еке шегъер тир Кенигсбергдал гъужумна. Бомбаяр вегъена, военный объектар кукъварна, немсерин 7 самолетни яна. Ада Кавказ, Белоруссия, Литва, Крым, Москва, Сталинград, Брянск, Смоленск, Севастополь азад хъийидай женгера иштиракна. Вичин юлдашрихъ галаз санал фашистрин 25-далай газа самолетар яна. Дяведенин чехи паюна ада разведчиквал авуна.

Шагъбубадиз ихтиин шабаъяр авай: Яру Гъетрен къве орден, Батандин дяведенин орден, "Москва оборо-

на авунай", "Кавказ оборона авунай", "Сталинград оборона авунай", "Германиядин винел гъалиб хъунай" ва маса медалар. Дирибаш офицердал дяведенин эхирда еке къуллугъ ихтибарна - ам авиаэскадрильядин ала-къадин начальниквиле тайнарна.

Шагъбуба 1953-йисуз аэроромадал фидай рекье автоваариядин нетижада кечмиш хъана. Архангельск шеъверда кучкнава. Игитар чи риклер гъамиша амульда.

Къегъал аскер

Алирза АЗИЗХАНОВ

Къенин зи ихтилат Ахцегъ райондин Чеперин хуъяр тир Батандин Чехи дяведенин иштиракчи, Баркаллувилин III лагъай дережадин ордендин сагъиб УРУЖЕВ Дадаш Агъададашевичакай я.

Дадаш Урежев 1920-йисан 15-мартдиз харат устлар Агъададашан хизанда дидедиз хъана. Ахцегърин къеледа кардик квай школа кътяйдалай гъульбъуниз жаванди Махачкалада госпединститутда къленла, муаллимвили пеше къачуна.

1939-йисуз Д.Урежев гъульбъулувилелди Яру Армиядин жергейриз фена. Ам Дальний Востокдиз акътана. Ина ада гъвеччи командирар гъазурдай курсара къленла.

Пехъи душманди Советрин Союздал вегъе 1941-йисуз сержант Дадаш Урежева къуллугъзаявай часть Смоленск шегъердиз рекье тұна. Душмандихъ галаз хъайи хейлип женгера викъегъ дагъвиди жуъртлувал къалурна. Смоленск шегъер патал къиле фейи женгина адан къвачел хер хъана. Къумек вахтунда ага къвачел ижевск

даш набут яз хтана ва вичин муаллимвили кеспидив эхгечина. Ада школадин тербиядин къваладжал звал акулдна, цийи кружокар тешкилна. Дадаш муаллим хуърун жемятдиз лекцияр көлиз аквадай. Ам газа йисара жегъилприз чирвилер гудай политкружокдин пропагандист хъайиди я. Республикадин ва райондин газетрин мухбир яз, ада жемятдин къайгъирикай, чешнелу хуърунвийрикай датланна мақъалаяр къидай. Адан теклифдалди цүдрады жегъилар вузирек экъечина. Абурукай дерин чирвилер авай хъсан пешекарар хъана.

1944-йисан 22-сентябрдиз II лагъай группадин инвалид ватандиз аххъяна. Урежев вичин ислягъ кеспидив эгечи хъуна. Яргъал йисара ада хуърун аялприз тарсар ватербия гана.

Шаир, журналист Чепер Касбади вичин "Чепер-наме" ктабда аскердикай икъ кхъенва: "Урежев Да-

шегъердин госпиталдин хирургар аскердин квач метлелай ағыуз атлын мажбур хъана. Ина ада вичин хизанни галаз Дербент шеъвердиз күч хъана. Инани ада вичин муаллимвили пеше давамарна. Гъульбъунлай ада Дербентдин 14-нұмрадин школада библиотекарвиле къвалахна.

Умъурдин юлдаш Перизатахъ

галаз санал ада 8 аял чехи авуна, абуруз баҳтлу умъур тухудай шарттар яратмишна. Дяведенин йисара къалурай къегъалвилерай Д.Урежев Баркалладин III дережадин, Батандин дяведенин ва зеъметда къазанмишай агалкъунрай Знак Почета орденар гана.

Чешнелудака къуллугъзава

Райсудин НАБИЕВ,
муаллим, зеъметдин ветеран

военный институтдик экъечина. Къастунал көви жеъилди гъа сифте курсунилай хъсандин къелна. Гила а институтдик военный академия хъанва. 2019-йисуз дерин чирвилер аваз анаг къутягъна.

Гужлу беден авай хъсан спортсмен, жеъиль офицер Раидиналай хуърун маса жеъильприн чешне къачуна. Икъ, исятда академира санлай 12, военный училищерай бекаси къелзала. Идан гъакъиндан, диде-бубайриз, райвоенкоматдиз хвездай чарарни шагъидвалзала.

Раидинахъ галаз академия адан халудин хва Вагъифани акъалтарна. Адан стха Рустам ана 5-курсунин курсант я.

Жегъиль офицер, лейтенант Раидин Гъусейханова Иркутскдин

областда вводдин командир яз къуллугъзава. Ина ада гъукуматди къвални ганва. Военный многоборьедай спортдин мастервиле кандидат тир ада вичин вводда авай аскеррив спорты къланарзана. Адан ввод частуна чешнелубурукай сад хъанва. Нетижада яз, Раидин Гъусейханов мукъвара отпуксиз хуъруз хтана. Хизанри, мукъвабури, мектебдин аялрини ам шаддиз къаршиламишна.

Къейд ийин хъи, вичин чирвилер мадни деринарн патал ам Иркутскдин университетдин юридический факультетдик экъечина. Аквазайвал, жеъиль офицер Раидин Гъусейхановхъ хъсан мурадар ава. Къуй абурун къилиз акъаттарай, мадни агалкъунар хурай.

Гияр - шегъер-келе

Шерибан ПАШАЕВА, тарихчи

(Эвел - 14-17-нумрайра)

Чна гъеле алатай нумрайра къейд авурвал, Надир шагъди Дагъларин улыкведал гъужумайла, виридалайни къяти женгер лезги чилерал кыле фена. И кардихъ галаз алакъалу яз, кылин (центральный) ва дагълух (нагорный) Дагъустандилай тафаватлу яз, Лезгистандин мулкар гзаф барбат хъянвай. Дагъвийрин азадвилин ярж яз хъайи Гияр Надир шагъдин къушунрихъ галаз къилье феи дяведа мағылуб хъанач, акси яз, ам и дяведай гъвалиби яз экечина. Эхъ, ягъйри шегъер-келе чилихъ галаз сад авуна, амма абурувай Гиярдин руғыни къаст күківариз хъанач. Чкадин риваятрай малум жезвайвал, Надир шагъдин къушунар хъфейдалай къулухъ келедин мулкарлай пуд пиплен къалубда аваз санал къватнавай ағъзурдав агақна кылин кларабар (чеп) жағынай. Риклек хкин, Гиярдин келеда са девирда шагъдин вах Сария яшамиш хъанай. Ада шегъердиз мукъва хънерерай, чанда гъал авай зирек, жегъил дагъвияр хъягъиз, келедиз хутахазавай. Вичин къастуниз, чапхунчийрин къушунрик экечуниз акси жезвайбур ада тергизавай. Риваятдай ашкара жезвайвал, Сарияди са тахсирни квачиз къеи жеғилприн къадар са ағъзурдав агаңай. Халъкъди Гияр вичин азадвилин ярж яз гъисабзавайвиял, душманри күківарайгъар сеферда келен цийи къилелай эхциг хъийизвай. Амма Надир шагъдин къушунрилай къулухъ вучиз ятланни Гияр мад къвачел акъваз хъувунач. Аквадай гъаларай, и кардин себеб ягъирихъ галаз къилье феи дяведа келедин къенепата яшамиш жезвай женгчияр телефон хъун тир.

И кардихъ галаз алакъалу яз лезгийрин азаджемиятдин (вольное общество) сергъятдиз мукъва мулкар Къазикъумухдин ханаиз рөгъятдиз гъиле гъатдай чилиз элкъвена. Лезгистанда яшамиш жезвай халък чапхунчийрилай гъульюнлиз зайдиф, хънерер, къвалер барбат хъянвай. Жемятди, къуватар агудиз, хънерерал чан хизвай. Къунши халъкъдин къилел атанавай бедбахтиликий менфят къачуна, Къазикъумухви Сурхай хандиз Күредин чилер вичин пацук кутаз къан хъана. Къазикъумухдин ханар гзаф мискыбүр тир, пехъивилелди къунши халъкъарин мал-девлет таращавай, яракъдин күмекдадил чилер къакъудзлавай.

Къазикъумухдин ханари Күрагъарин мулкар къадалди анаг гъалда авай? Гияр шегъер барбат хъайдалай ва Надир шагъдин къушунар чукурайдалай къулухъ жемиятдин арада гъихътин къайдайр авай? Күрагъар вичалай чка фикирда къуна Күре областдик акатавай. Гияр шегъер чкайдалай къулухъ аниз мукъва чкада ирид хъурькай арадал атай Күрагъар садалайни аслу тушиз амай. Ана азад лежберар, сеняткаар, мадараар яшамиш жезвай. Са гафуналди, азад жемият тир. А девирда вири Күре азад жемияткай ибарат тир. Урасатдин машгъур тарихчи П.Буткова Күредикай икъ къиенва: "Күре ва я Курал вилаетдай лезгияр яшамиш жезва, ам дагълара, Табасарандини Къубадин арада экъя хъанва" (Бутков П.Г. Кавказдин цийи тарих патал 1722-1803-йисарин мақъалаяр).

Надир шагъер чукурайдалай къулухъ къиблепатан лезгийрин аслу паони цийи дяведа иштиракзайвай - урус колонизациядихъ галаз. Урасин къушунар яваш-явша Дербентдизни дагълух мулкариз мукъва жезвай. Урус коло-

низация Кавказдин къве патахъай къвездвай. Кефердинни рагъакъидай пата убыхар, черкесар, гуржияр, абхазар, осетинар, карачаевар, кабардинар, чеченар авай, къиблепат - лезгияр. И халъкъар мұттульгъарунин нетижада урусприз Дагъустандин дагълух мулкарив агатдай мумкинвал жезвай. Лезгийрин чилериз урусприн къушунар мукъва жезвайдакай менфят къачуна, Къазикъумухдин ханар лезги тайфайрин чилер къаз эгечина. Къейд ийин хъи, лезгийри пачагъдин къушунрин сифтегъан гъужумиз жаваб гудайла, Дагъустандин дагълух (нагорный Дагестан) мулкара адетдин умъур къилье физвай. Игин халъкъар чипин къуватар мяъкемарзовая, пътта лезгийрин серъятириз мукъва авай чилер къакъудзлавай. И кардин патахъай а ийсарин урусприн аскеррин чешмейра хъенва. Урасар геждадли дагълух мулкарив эгечначир, аслу къуватар лезги чилерал желбнавай. Маса гафарапди лагъайтла, абуру Дагъустан къибледихъя мұттульгъарзлавай.

Дагъустандин дагълух мулкар Кавказда урусрихъ галаз къилье физвай дяведи виридалайни эхирдай экечина. И кардиз абур машътур шейх Ярагъ Мегъамеда гъазурнай. Амма им къилдин тема я. И макъалада чун садалайни аслу тушир Күредикай садлагъана "ханлух" хъуникай рахада. Вични къецепатан, маса миллетдин ханлухдик акатна. Күре ихтын чкадал гъыхътин шартлар гъана?

Түрквери лезги халъкъдин дявединни сијасатдин рејъбер Гъажи Давуд хайнвиледи есирида къурдалай къулухъ лезгийрин азад жемиятар, къилди къачуртла, Күрагъар, 1780-йисалай Къазикъумухдин ханарин гъужумирк акатна. Къецепатан ханар, гужуналди чаря чилер къакъудиз, чипин ханлухдик кутаз эгечина. Надир шагъдин къушунрилай къулухъ

зайдиф хъанвай ва урасин къушунрихъ галаз цийи дяве тухузвай чавуз Күре Къазикъумухдин ханарин къилин лишандиз элкъвена. И девир Күредин тарихда чулав чин яз гъатнава. Чилер Къазикъумухдин ханари къакъудунни Күредиз анжак чуру патахъай таъсирна. Лагъана къанда, тарихдин и легъедиз тарихчиири къени гъакъыкъи къимет ганвач, ам ахтармиш тавуна, хъендик кума.

Къейд ийин хъи, Къазикъумухдин ханари гъеле Гъажи Давуд түркверин есирида гъатдалдини Күредин чилерал веъзевай. Акъван чавалди ихтын душушшар тарихдиз малум туш. Риклек хкин, I Сурхай хан Чулак ва Гъажи Давуд сијасатдин рекъяр ақъажунара авай. Гъажи Давуд, түрквери халък икъарар кутлуниз, Чулакан гафариз ягана фенай. Нетижада вичин союзник Гъажи Давуд маса гана, Сурхай Чулак, сије нубатда, Гъажи Давуддан хъур таращна. 1730-йисарда яракъламиш хъанвай вичин дестеирихъ галаз лезгийрин шегъеррални хънерерал веъзевай, чкадин агъалияр таращавай. Гъа са вахтунда ада вичи гъужумзавайбуру гъи диндал амалзавайтла, абуру гъи миллетдикай ятла гъисаба къазвачир. Лезгияр дагъустанвияр, мусурманар тирди ада риклек алуднавай. Ада гъужумар авунин нетижада вичин къазанжияр артухарзлавай. Идалайни гъейри, вичиз мұттульгъ хъанвай жемиятравайни датланы гъакъи къватлавай. Сијасатдин майдандилай Гъажи Давуд кважайдалай къулухъ Чулакан кутлуннавай гилемер азад хъана ва ам неинки са лезгийрин, гъакъни аваррин, даргийрин жемиятрап гъужумиз, абуру хънерер вичиз мұттульгъариз гатлунна.

(Къатлама)

Президентдин Чарчин шарще аваз Россия. Гележегдин

Къамат...

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Ихътин лишандик кваз ОТР каналдай и йикъара (17-апрелдин няниз) саки са сятда веревирдерин (суалринни жавабрин) передача-къалурун тешкилнавай. Эксперттик журналистар, психолог, политолог, тарихчияр квай. Абуру гзаф рекъер, терефар, къенин аямда къилье физвай крат, гъерекатар веревирдздавай. Жавабарни жуъреба-жуъребур, гагъ-гагъ чиб инкарзайбайбурни гузвой.

Къилин месэлә, зун гъавурда акъурвал, гележегдин ватандаш гъик тербияламиш жезва, адаз вуч аквазва, вуч гузва, вуч адавай истемишава, вуч вилив хъзваза - и ва маса суалзиз жавабар жағурункай ибарат тир.

Авани алай аямда чи обществода гъахътин ватандашар тербияламишунин, хкажунин таблигъат, сијасат, къайтударвал? Акайт низ хъайтлани ватандаш лутуз жедани? Хандизни, иттидизни, нафакъачидизни, вичин къилелди, къве гъиледи зегъмет чулуна фу незвайдазни сад хъиз къимет гуз жедани? Вуж чи обществода виле-къилье аквазва? Низ гъихътин къимет гузва? Низ тъурметзава? Вуж вилик кутазва? Нел алуъзва? Нивай вуч истемишава? Вуч чирзава?.. Пагъ, вилик къвезвай къван суалар вуч я...

Зун рахазвай передачада риклiz рекъярвал гудай хътина жавабар саки хънч. Гуя ақ! я хъи, риклек, виливай къатлuz жедай гележегдин образ (къамат) чахъ, чи Ватандихъ жедач. (?)

Ватан кважун мумкин яни? Инсанар масадбур жедани? Къиметар кважадани? Идеалар, яни чешне къаучуниз лайхилубур амуъчадни?.. Рекъярбур хъиз аквазвани, ибурукай садни рехъядиз жаваб жағуриз жедай суал туш...

Гъа и чавуз чи алатай девирда къе-къуын - им девирдал чуру сијасат илитүн яз гъисабзавайбурни кими туш. Социализмдикай, коммунизмдикай рахун ахмакъвал яз гъисабзавайбурни пары жезва.

Амма социальный гъахълувал, Конституциядикай, закондикай, Ватандин вилик вирибурун жавабдарвал, барабарвал авайди я лугъузва эхир.

18-апрелдиз "Россия-24" каналдай тамам са сятда, виликрай "МММ" компаниядикай хъиз, гила "МЛМ" твар алай аламатдин тешкилтадикай, яни махара хъиз, санани зегъмет чулуна тавуна, шей гъасил тавуна, миллиардралди пулар "къазанмишиз", фад-фад девлетлу жедай рекъер раижавай, гъахътин "алакъунар авай сүгъуърчийрикай" сүгъбетзлавай.

И "сүгъуърчийрин" пеше интернетдинни, телефонринни, маса таъватринни къумекдадилди идан-адан сүрсете "маса гудай" роликар къалуриз, гъакъван фад инаниши жедай аблалар желб ийиз, абуруп къақъудун, чеб девлетлу авун тирди раижна. Вичин Америкадай чав ага-къарнавай "демократиядикай" емиш тирди къейдна. А компаниядиз пул гузвой, къадардилай аслу тушиз, вири къабулзава. Лапса курур вахтундилай и пулар, месела, 5 ағзуз, 50 ағзуз манат хъана вахкадайди хиве къазва.

Эхъ-эхъ, чаз багъишиш "ваучеризациядикай" чи гъар са агъали лапса къутура "девлетлу" авурди хъиз.

Адаз "асирдин виридалайни чехи таб" лагъана, къимет ганва.

Ятлани, аквазвайвал, тапарарун вири дөрежайра давам жезва. Са бязи виликан алимарнин фашал философиядал, илим инкарнаул элячъизава. Мектеб мис-къиниз элкъуриз алахъизава. Пул къа-занмишун патал вири крат кутугнава лутъзува. Масакла "бизнес" төжедайди хиве къазва. Амма физва аблалар, тапархъянин чалахъ жез, абурун зинданриз...

Гележегдин образ (къамат) ина тъйхътиндик къун мумкин я? Лутуйринни угърийрин, манат патал вири маса гудай хайнринди жеда жал?

Зад къатлузвайвал, гележегдин къамат чи къенин йикъари арадал гъизва. Ам къулайди, инсанвилди хъунни тахъун чалай, чи неисилрилай пары аслу я, чаз чи алем, дүньяя аквазвай, абурув чун эгечъизавай тегъеррилай.

Түмил алак суални сир
Ви рекъерал, къекъуырлар.

На сиғте жув вуж ятла чир,

Жуваан ериш тайнира.

Гъикъван ятла чира чилел.

Чуухуарни чулааэр.

Алатайди хкеаш гелел,

Пар къеэзилра күлавай.

Руъгъ сағъара разъуприкай,

Klyr гуз татмир саваддиз.

Серфе къамир сугъу прикай,

Рехъ агалмир даваадиз.

Кар гъиле яхъ, гъасилз фу,

Яд це чилиз къуразвай.

Иеси хъухъ лагъай гафун,

Хъухъ дагъ, мурклар ціразвай.

Хизанды тур сағъ селигъя,

Чириз чехи-гъвъеччивал.

Чуурдал къенид илига,

Тамир багъда иччиш...

Аквада хъи, ви хуш хиял

Экъу жеда гъетрелай.

Ахла риклек ийидач ял,

Элячъна физ чилелай.

Миллиардар ятланы чун,

Чил якъилин хазина!

Адаз къана килигимир вун,

Хъухъ ам хъудай женгина...

Ина лутувал, къанихвал, хайнвал, уғашувал, нафакъачивал авач...

Ви тариха Ватан хвейибурни

Алакъадин устад пешекар

В.ГАЖИАГЬАЕВ

Бязы инсанар жеда, чеб чи арада амачирлани, абуру авур крат, къени квалахар, гътта фикирарни мукъвал-мукъвал рикъел хкведа, къамат зигъндай акъатдак. Ихътинбуруйк сад зи дуст ва амадаг **ЭМИРХАНОВ Аскер Эмирханович** тир. Къе, радиодин ва алакъадин вири хилерин работнокрин Йикъан вилик, заз вичин зегъметдин вири умъумър и рекъиз баҳш авур адакай сүбъет ийиз кланзана.

Эмирханов Аскер 1954-йисан 11-январдиз Мегъарамдхуруйн райондин Азадогъли хуре дидедиз хъана. 1961-йисуз ам мульжуд ийсан мектебдиз фена. 9-10-класстра келун ада Оружбадин юкъван мектебда давамарна. Тарсар лап хъсандиз чиранал рикъел, къатунар авай гадади школадин общественный квалахарни активнидаказ иштиракзай. 1968-йисалай ам ВЛКСМ-дин жергейрани хъана. Гътъунылай Ватандин вилик буржи тамамариз фейлани, Аскера вич хъсан патахъай къалурна - "Советрин Армиядин отличник" лагъай твар къачуна.

1975-йисуз Аскер Эмирханов Дағыстандин политехнический институтдик экечина, вад ийсалай "Автоматика ва телемеханика" пешедай тамам курс акъалтларна. 1980-йисан 28-июндиз азас инженер-электрикден пешекарвал гана. Аскер Эмирхановичакай алакъадин такъатрин промышленностдин хиле пешекар хъана.

Икъ, 1981-йисалай ада Дербен-

тдин илимдинни ахтармишунрин "Волна" институтда вичин зегъметдин рехъ башламишна. Сифтедай - инженер, ахпа - старший инженер, кар алай инженер, тематический сектордин начальник. Аскер Эмирханова АВСК (алакъадин маҳсус тақъатар) алай аямдин истиемишунрив къадайвал тұлкыурунин квалахар идара ийизай. Гъакъни ам къенепатан алакъадин гележег авай тақъатар гъазурунин рекъе са жерге НИОКР-рин (илимдинни ахтармишунин ва текрибадинни конструкторвиллин квалахар) къилин инженер тир. Яни ам проектрин сергъятра аваз интеллектуальный ва я материальный цийи продукттар гъазуруннал, цийи технологияр тұлкыуруннал я айайбур мадни хъсанарувал машгъул жезвай.

Гъакъни ам ВОЛС (волоконно-оптический алакъадин линия) ишлемешуналди АВСК тұлкыурунин квалахарни къилье авай.

А чавуз абуру теклифай инже-

нервилин къарарап къени кар алай-бур, чипхъ иғтияж авайбур яз ама.

Аскер Эмирхановича къенепатан алакъадин системаяр вилик тұхдай гележег авай рекъер хкягъунин, институтдин илимдинни инженервилин къуватар, мумкинвилер хуынин, тамамарзай НИОКР-рин къадар ва жуъреяр артухарунин месәләйріз еке фикир гузай.

Ам къенепатан алакъадин аппаратурадин ва чилел алай юзуриз жедай обьектрин ("Ориентирование", Команда М-Д") коммутациядин гележедін еримлуval тайна-рунис талуқы илимдинни ахтармишунрин квалахарни къилин конструектор тир. И квалахарни нетиқада къенепатан алакъадин цийи система-маяр производства ишлемешиз башламишна.

Къейд ийиз квансава хъи, адан рөгъбервиллик кваз АВСА-дин ре-къемрин системаяр арадал гъунин квалах тухванва ва авиациядин къенепатан алакъадин (пассажир-рив хабарар агақтардай ва абуру машгъулардай) аппаратурадин алай аямдин ва базарда гъуъжетиз жедай чешмеяр гъазурнава.

Илимдин рекъяй чехи квалах къилье тухузвайлани, Аскер Эмирханов институтдин профсоюздин рөгъберни тир. Ада общественный умъурдиз талуқы газаф крат тама-марзавай, коллективидих галас сана-нади тир мярекатар тешкилзай. Аскер Эмирхановичан хизандын пуд хва чехи хъана. Бубадин тербия ва рикъин экв абуру ва ругуд хтуп-ди къени краялди, юлдашрин, же-мятдин арада гъуърмет къазанми-шуналди давамарзава.

"Семафордин" - 10 йис

Гитин ДАГЪ

Ийкъара Дербентдин деподин клубда ракъун рекъин музейдин гъевескари акъудавай "Семафор" твар алай газетдин цүд ийсан юбилей къейдна. И газет сифте "Сапсан" твар алаз, Россиядин журналистрин Союздин ва Международный журналистрин тешкилатдин член, вахтунда Араблинский станциядин начальник тир Гъажиагъа Араблинский (Мегъамедширирова) къилин редакторвиллин везифаир вичин хивез къачуна, 2011-йисуз акъудиз башламишай тир. Газетдиз Махачъаладин ракъун рекъин участокда жезвай хабарар акъудавай. Ред-коллегия газетдин жавабдар секретарь, (вахтунда) лезги тар-сарин муаллим, Дағыстандин халкъдин образованидин отличник Аят Мегъамедшириповадикай, литературадин чинин редактор, Россиядин журналистрин Союздин векил, деподин къазан-ханадин оператор Адиширин Ялахъвидикай (Алибеков), газетдин корректор Амирхан Мегъамедшириповакай ибаратти.

РИКИЕЛ ХХИН, гъевескари тешкилнавай, ваца садра акъатзай газетди вичин чка къун патал типографиядиз сифтеван 12 нумрадин гъакъы къилин редакторди вичин жибиндай ганай. Къвед лагъай ийисуз, газет вичин къацла гъатайла, яни къелзайвайбурун арада машшыр хъайила, типографиядин пул нубатралди ракъун рекъин станциирин начальники гуз хъанай. Абуру арадай яз Къачай Мугуеван (Махачъаладин ст.), Гъасанбег Бабаеван (Дербентдин ст.), Атакши Амрахован (Дағыстандин Огнедин ст.), Чайдабег Расулован (Мамедъаладин ст.) ва масабурун тварар къаз жеда. Пуд лагъай ийсалай газет акъудунин гъакъы гун Махачъаладин региондин ракъун рекъин цийиз хъяновай профсоюздин тешкилатдин председатель Руслан Омарова (гила адакай Кеферпатан Кавказдин Дорпрофжелдин пред-седателдин заместитель хъана) тешкилатдин хивез къачуна. И кар адан чадал тайн хъайи Нурудин Феталиевани давамар хъийизва. Пара сағърай чеб!

2019-йисан сад лагъай нумрадилай газетдин твар "Семафор" хъувунва. Газетдиз Дербентдин ракъун рекъин музейдин цийивилерикай ва анал мадни абуру гъун патал чалишиши жез-вайбурук мукъвал-мукъвал макъалаяр чапзава. Мисал яз, мартдиз ва апрелдиз хъайи субботника паровоз - памятнидиз шир ягъунин карда иштиракай Дербентдин ракъун рекъин кол-ледждин студентрикай шикиларни галас макъала акъуднай...

Юбилейдин мярекатдал редколлегия табризист атанвай Дербентдин администрациядин культурадин, жегылприн политика-дин ва спортдин управленидин начальник Самиля Нажафовади деподин ветеранрин Советдин председатель Абдулмежид Мус-лимоваз, поэтесса Натали Ниятаз, къилин редактор Гъажиагъа Араблинскийдиз вичин патай чухсағулдин чарап гана.

Ахпа табризар авур Россиядин лайихлу артист Абдуллагъ Гъабибова, Россиядин писателин Союздин членар тир РД-дин культурадин лайихлу работник Тыльир Салегъя, РД-дин лайихлу юрист Абил Сардара, Тахмираз Имамова, Пейсаҳ Мишиева (тат халкъдин шайр), Россиядин журналистрин Союздин член, "М" типографиядин директор Муслым Сурхеева газетдиз чехи къимет гана. Газетда шириар акъудиз сифте камар къацла Натали Ният къе ширир къве къватлайдин автор я. Чи шайр, манидар ва композитор Зайнаб Султанагъамедовадикай къилин редакторди урус чалал тар-жума авуна акъатнай. Ахпа адан "Бұғытъен" твар алай повесть урус чалал газетдин чинриз акъатайла, газет къелзайвайбуру, по-вестдин къат мус акъатда лугъуз, редакция секиндиз тадачир.

Сифте "Сапсан" вишил "Семафор" газетди алатаи 10 ийсан (94 нумра акъатнава) вахтунда вичин чка мягъемдиз къунва ва къелзайвайбуру нубатдин гъар нумра итижлудаказ вилив хъузва.

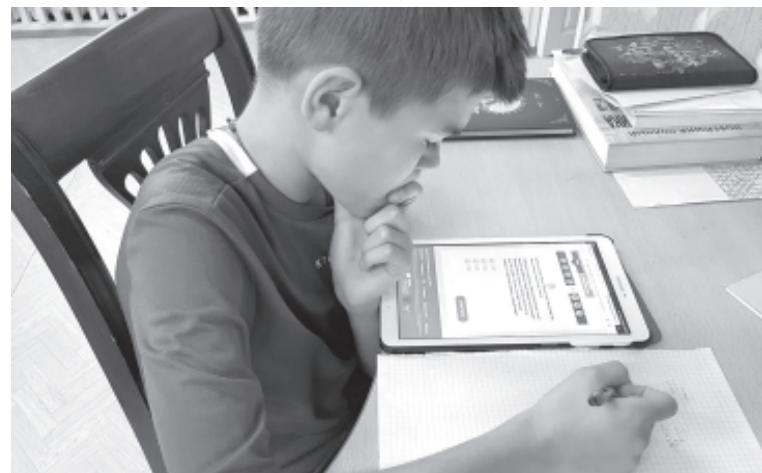
Газетдин твар цеп СССР-дин Гъурметту железнодорожник, ДГТУ-дин старший преподаватель Вячеслав Иноземцева ра-курнувай табриздин чар ихътин гафаради башламиш жезва:

"Заз "Семафор" газетдиз, ам арадал гъайи кас ва къилин рекдактор тир Гъажиагъа Мегъамедширифоваз, редакциядин колективдиз къилье тухузвай квалахдай чухсағул лугъуз къанзана. Газетди ракъун рекъин пешеяр машгъурзава. И кардик Россияда ва, къильди къачуртла, Дағыстанда ракъун рекъин хел ви-лиди тухунин тарих къалурзай Дербент станциядал алай музейдини еке пай кутазва..."

Финансрин рекъяй савадлувал

Карчиidi хъиз фикириз чирзава

Жасмина САИДОВА

Тұнунин асул бинеиріх галас та-нишаруникай ва финансрин рекъяй савадлувал хажакунай ибарат я.

Олимпиададин вахтунда мектебра къелзайвай аялри гъакъын бизнес-месәлайриз ушшар гъала-рай къиль акъудда, финансрин про-дукттар хъяльзиз ва гекъигиз, финанс-рин базарда авай луту-птийрикай чеб хұзъ чирда. Олимпиадада иштиракун патал гъакъы гун герек туш ва мектебрин программамырни де-риндай чир хъунин шартл ава.

Акъажунрин асул тур башлами-шай юкъуз, 27-апрелдиз, Россия-дин Федерациядин 13 субъектда олимпиадада шад гъалара ачухунин мярекатар къилье фена. И юкъуз Россиядин Банкунин председатель Эльвира Набиуллинади "Хуси финансын нетижалудаказ идара авун патал экономикадикай вуч чир хъун лазим я?" месәладай ачук онлайн-тарсарин сайтын күмекдәлди килигиз жеда.

И месәлайриз итих ийизвайбу-рай онлайн-тарсуниз мярекатдин официальный сайтдин (proofix.ru), Учи.ру платформада авай муал-лиримин ва аялрин хуси чинрин, Россиядин Банкунин "ВКонтакте" сайтыда авай чинин, гъакъни Россия-дин Банкунин финансрин савадлувиллин рекъяй онлайн-тарсарин сайтын күмекдәлди килигиз жеда.

И месәлайриз итих ийизвайбу-рай онлайн-тарсуниз мярекатдин официальный сайтдин (proofix.ru), Учи.ру платформада авай муал-лиримин ва аялрин хуси чинрин, Россиядин Банкунин "ВКонтакте" сайтыда авай чинин, гъакъни Россия-дин Банкунин финансрин савадлувиллин рекъяй онлайн-тарсарин сайтын күмекдәлди килигиз жеда.

Къульне хърер

Гадарна виже къведач...

Абдул САМЕДОВ

"Лезги газетдин" алай ыйисан 3 ва 4-нумрайриз акъятнавай қыллин редактор Мегъамед Ибрағимован "Тарих гъилий акъатза-ва" ва муаллим, тъвар-ван авай шаир Сажидин Сайдъасанован "Къульне хърерал чан ххин" макъалайриз қыуват гуналди, заз жуван фикирарни лугъуз қланзава. Виликамас къейд ийн хьи, ватанпереси къарағтарнавай месэла къенин юкъуз лап важиблуди я. Зи ихтилат Къурагъ райондин Къульхуаррин хурульн къве мискіндикай физва.

Саки яхцур йис идалай вилик заз Къульхуаррин хурые муаллимвиле қвалахун къисмет хънай. Дугъриданни, а چавуз зун тахминан 13-асирда эцигнавай мискінрин драматри, гъакъ хурун пуд патах галай ва хурун юкъвал алай а саягъда къадимдаказ эцигнавай чархунин мұкъвери гъейраннай. М.Ибрағимова къейдзаявал, вич и мукъвал ийкъара Къульхуариз фейила, мискіндин қларал рангаралди чүргунвай жураба-журе шилкери чир хъжемзандай. Ана қвалахдайла, абур зазни акурди я. Чи тарих гъилий акъат тавун патал дагълара баябан хънавай къульне хърел са бубат чан ахъалдаруник, надир имаратар къайдадиз хуникин гъар са касди къуын кутун лазим я. Белки, са бязи ксариз и қвалах ерли хуш туш жеди. Бес халкъдин тарих гъилий-вилля вегъедани чна?

Вичин вири умумурда акъалтзаяй не-сириз чирвилерни тербия гайи, алай вахтунда Мегъарамдхурун райондин мулкарап алай Бугъдатепе хурые (аниз къульхуарвияр куын хънава) яшамиш жезвай ағъсақъал Рамазанов Нажмудин муаллимди заз сұғыбет авурвал, хурун кеферпатах галай чархунин мұғъ тахани стхади текдаказ (мұкъуын къақанвал саки къве мертебадин қвалер къванди тир) эцигайди я лугъудай. Килиг садра, тахта-шалман, гъакъ эцигун-риз герек маса заттарни гъат тий-извай дар девирда ахътин дарамат эцигун аламатдин қвалах тушни?! Гаф атай чқадал заз лугъуз қланзава хъи, саки 25 ыйис идалай

вилик хуруузы гъахъязавай қламал алай мұкъуын са пай ацахъна. А چавуз хурые сад-вад хизан яшамиш хъжемзай, гъакъ, паталай атана, ина чипин хусуси мал-лапаг хуъзвай малдаарни авай. Амма гъикъван абур мұғъ арадиз ххиз алахънатланы, арадал затын атана. Мұғъ миҳиз қланай.

Ватандин Чехи дяведи советрин халкъдин умумурда дерин гел турди садазни сир туш. Фронтда телефон хъайи къеъалар риккелай алуд тавун патал абуруз гъар са хурые обелискар эцигнава. Алатай асиридин 70-ий-

сара гъа винидихъ за тъвар къунвай Нажмудин муаллимди, дяведа телефон хъайи хурунвийриз хусуси такъатрихъ вичин гъилералди школадин патал гуячег обелиск эцигнай. Къе лагъайтла, ам квэз элъвенва? Къульхуаррин жемятдин арада, и имарат хутахна, чеб куын винеламиш хъайи Бугъдатепеда эхциг хъийидай кас вучиз хъаначтла?!

Дугъри я, эцигзаяй месэләйр гъялиз ва къиле тухуз регъятбур туш. Вучиз? Сад лагъайди, и қвалахар тамамарун патал хейлиин пулдин тақватар герек я. Абур жағъурунни регъят туш. Къвед лагъайди, и қвалахар тамамардай халис ватандашар майдандиз экъечун лазим я.

Чаз малум тирвал, къве сеферда - сифте Къульхура (ана зани иштиракнай), гульгъуның Бугъдатепеда бунтчи шаир, ханаринни беглерин хура уткемдаказ акъвазай ва вичин ялавлу шиирралди ханаринни беглерин чуру крат, амалар нөгъ авур Къульхуар Сайдан шииратдин ийкъар къейднай. Им къульхуарвиири чипин намусдин пак буржи къилиз акъудна лагъай чал тир. Гележегда, белки, акъалтзаяй несили и қвалахдиз мадни еке къимет гуда. Аны тъвар-ван авай, республикадилай къецени машгъур хънавай, чипи алай вахтундани чи чехи Ватандин жураба-журе пилпера намуслувиленди зеъмет чүргазвай ксар тимил туш. Абуру, за умуд кутазва, чи арадай акъятнавай маса ксарин экү къаматриз баҳшна, жураба-журе мярекатар тухуда, къульне хърерал чан хуникин пай кутада...

Ихътин краикай яргъалди рахаз жеда, кар анал алач. Мискінар, мұкъвер, рекъер, регъвер ва чипхъ тарих авай чкаяр хъун чи виридан умуми буржи тирди риккелай ракъур тийин! Эхиримки вахтара аранрай бязи хизанар дагълариз куын хъжезвайди, багъри ерийрал хквездайди чаз аквазва. Гележегда ихътин хизанрин къадар мадни артух хъуник умуд кутас жеда. Гыкъи хъи, девирар я: къе са жууре акуртла, пака гъалар маса патахъ де-гиш жезва. Бубайрин ерияр гадарна виже къведач.

Милли музыка хънин къайгъуда

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Са тимил ийкъар идалай вилик Махач-къалада, къумукъирин А.Салаватован тъварунихъ галай муздратеатрдин залда, "Макъам" ансамблдин концерт къиле фена. Дагъустандин госфилармониядик ақатзаяй и ансамбль 2018-ийис июлдиз тешкилна. Алатнавай са куырь вахтунда ада, Москвада, Санкт-Петербургда, Нальчикда, Социда къиле феи фестивалра иштиракуналди, гъакъни Москвадин П.И.Чайковскийдин тъварунихъ галай консерваторияда международный "Дустар къватзава" фестивалдин сергъятра аваз къиле феи "Усадьба Jazz" конкурсын лауреат (2019-ийис) хъналди, вичайкай хабар гана... Мукъвара меркезда къиле тухвойди "Макъам" ансамблдин къведлайтъя концертти. Аниз эвер ганвай мұтманрин арада авай: Гъажи Рамазанов, Самур Эмирбеков (балабан), Гульнара Алимова (къуыл), Ксения Сулейманова (виолончель), Хиринду Султанова, Тельман. Концертда Дагъосфилармониядик солистрини иштиракна...

Түгъвалдихъ галаз алакъалу яз концертдин залда лазим къайдайлар амал-заявайтла, ам ацанвай. Шад жедай кар мадни ам тир хъи, аниз Дагъустандин ма-са халкъарин векиларни атанвай. Дугъриданни, музыкадин алемдихъ милли сергъятар авач... "Макъамды" тамамарай гъар са нұмра гурлу капар яғыналди акъалтъаруни залда ацуқынавайбуру ансамблдин иштиракийрин дестедивай милли манийралды руғындин ем ағакъарис хънавайди субутзаяй. Концерттилай къулұхъ чаз ансамблдин художественный руководитель Шамил ШЕРИФАЛИЕВАХЪ галаз сұғыбетдай мүмкінвал хъана.

РИКЕЛ ХХИН: газет келзаявайбуруз Шамил фадлай таниша, гыкъи хъи, газетдин чинар ада (ва стха Эльмар Шерифалиева) къазанмишнавай агалкъунрикай, къилди къачартла, международный ва Виророссиядик конкурсра къалурай устадвилерикай, лауреат хъунайкай чна хабар ганай.

Ш.Шерифалиеван ери-бине Ахцепъай я. Ам 1990-ийис Махач-къалада дидедиз хъана. Готфрид Гъасанован тъварунихъ галай музыкадин училище, Дагъосуниверситет (психологиядин филиалы) къиятъяна. Нальчикда Кеферпатан Кавказдин Государство-

дин искусствойрин институтда чирвилер къачун давамарна, ци ана магистратура акъалтъарзана. Ам Дагъустандин халкъдин алатрин Госоркестрдин, Дагъосфилармониядик солист я. 2016-ийисал цинин эвелдалди ада манийрини күльгерин "Дагъустан" Госансамблдиз регъбервал гана. Алай вахтунда ада "Лезгинка" ансамблда зегьмет чүргазва.

"Макъам" ансамблдик кваз Шамила тар язва. Ансамблдик кваз Гъажи Сайдова (гитара), Гульнара Гайдаровади (флейта ва туытег) ва Эльмар Шерифалиева (далдам, қахон, куркураш галай тафт - бубен) чипин устадвал къалурза-ва. Репертуардик лагъайтла, Дагъустандин халкъарин манияр ва чи республика-кидин, гъакъ дүньядин машгъур композиторин эсерарни ква.

Москвадин П.И.Чайковскийдин тъварунихъ галай консерваториядин Рагъманнован залда 2007-ийисал инихъ гъар са тимил жураба-журе улыквейрай тир музыкадан классикадин, фольклордин ва джаздин музыкадин вечерар, яратмушунрин гуруштар тешкилзая. Фестивалда иштиракай "Макъам" ансамблдин, "Зи Дагъустан" тъвар ала, концертдин къайдада түккүрнавай программадик Дагъаларин улыквейдин халкъарин фольклордин манияр ва машгъур композиторин эсерар квай. Мадни программадин сергъятра аваз чи республика-кидин машгъур чайрикай, халкъарин музыкадин девлетту-тарихдикайни сұғыбетарна. Фестивалдин тешкилчирияр чи республика-кидин иштиракийрин программадилай рази яз амукъенай. Залда ацуқынавайбуру чи устадрин алакъунри чеб гъейранарнавайди абурун тъварарихъ хуш келимаяр лугъуланди къалурнай.

Умудлу я, милли музыка хънин еке пай кутазвай "Макъам" ансамблдихъ риккел аламукъдай, чи республика-кидин тъвар мадни машгъурдай мярекатра зурба агалкъунар гележегдани газа жеда.

Чи сүгъбетар Дульня - ракъини, инсан чирвилери...

Инсанарни гър жуверединбур ава, ктабарни. Абурукай чна дусткъун, столдад хъун, келун патал гър гъм хъйтлани-ваъ, хъсанбур, лайхлубур, беген-миш хъайбур хъядя. Ктаб инсаният, жемият вилик финин, чирвилер къачунин гужул тақват я. Чехи не силдин векилриз чизмайвал, Октябрдин инкъи-лабди ктаб халъкин руыгъдин иғтияжар таъмина-рунин къуллугъда эцигнавай, СССР-да ктабрал виридан рикл алай. Амма ульквени, социализмдин къурлушни чуклурай 90-йисарилай иныхъ гър гъихътин хъйтлани ктабар хъын муддиз элъвен-ва, авторрин къадарни гзаф хъянва. Абур (ктабар) келдайбурун къадар лагъята, ийсалай-суз тимил жезва. Нубатдин сеферда гурумшиш хъайила, журналистар тир Ш. ШИХМУРАДОВАННИ Дж. НА-СИБОВАН арада гъя и важибул месэладиз талуу-сүгъбет хъун дульшүшдин кар туш.

Дж. Н. - Дугъриданни, ктабар келзамач. И мукъвара зун Москвада авай. Жувни шагыд хъайлал, меркездин күчейра къве журналисти гълтай-буруз ихътин суалар гузвой: "Идиот" романдин автор вуж ятла лугъуз жедани? "Медный всадник" низ эцигнавай гумбет я?" "Самолет стол-кран гънти рангундини я?" вай икл мад. Жавабар гузвойбур чагайдакас алуқнавай жегъилар тир. Абуру гузвой жавабрин ван хъайила, заз регъуль жезвой. Гзаф пешекарри вуч лугъузватла чидани? Ктабар келдайбур къит хъун алай девирда санлай вири дульняда медениятдин дережа агъз аватунилай аслу я лугъуда.

Ш. Ш. - Белки, я жеди. Амма раҳун чи улькведа арадал атанвай гъларикай тирла, за масабуру-кай вучзана? Зун инанмиш я хъи, эгер советрин гъкум, социализмдин къурлуш амайтла, ктабрин, чирвилерин ва гзаф маса жигъетрайни исядта чаz аквазвай хътин чуру гъалар, гъакл вакъиаяр же-дачир. Эгер герек тир, акуллу ктабар кел тийиз хъйтлана, зи, ви, масабурун хтулири-птулри, же-гъиль-жаванри, къе чин 7-10 йис тир аялри дяве-дикай ва важибул маса кратикай, месэлайрикай веревирдер, месела, Спилбергеран фильмайриз килигна ийида, Дульядин къвед лагъай дяведа инсаният фашизмдин төгъъундикай американкийи күтварамишияди я лагъана фикирда.

Дж. Н. - Аялриз меденивилин тербия гун, ктабар, келунал рикл алаз вердишарун гъвечи чл-валай башламишунихъ еке метлеб ава. И кар не-лай аслу я? Хизандя авай чехибурулай, мектебдилай, муаллимрилай, ктабханадилай... Хъсан чеш-не гъвчизамаз акуна кланда. Шартларийни гзаф аслу я, гъелбетда. Месела, зи рикл аламайвал, чи дахи "Зи аялар - келерихъ, профессордин аялар ктабрихъ галаз къугъзваз" лугъудай.

Ш. Ш. - Гъайиф хъи, гила аялар я келерихъ, бацыйрихъ, я ктаб-дафтарида галаз къугъван тийизмай девир алуқнава. Ктабар келун квэз я, герек шайэр, делилар чири ульмурдай, интернет-дай къачуза лугъуз, чин "савадлувал" къалур-зева гзафбуру.

Дж. Н. - Абур ульмурдихъ галаз къзвай гафар туш. Интернетди информација гузва, ктабри лагъята, и вай маса гъссер, къатлуннар арадал гъизва - тафават екеди я. Мадни гъисабзайвал, интернетди гуя ахмакъарни акуллубур барабарзavalда. Алай вахтунда аудиоктабарни пайды хъянва, абуру инсандин вичиз къулай вахтунда яб акалдай мумкинвал гузва. Абурун кимвал, нукъсан адакай ибарат я хъи, пешекарри къедзлавайвал, аудиоктабрихъ яб акалдайла, инсандин къиле авай ме-тленин чапла патан алақунри иштиракзавачалда.

Ш. Ш. - Ни вуч лагъята, ктабрин къуват, такъят зурбади я. Къачун чна, месела, дизайн-рар ва художникар. Абуру бедендин акунар хъсан-нарзаватла, писателири руыгъдин алем гурычегар-зева эхир.

Дж. Н. - Ктабар келуну масадбуру яргъал ий-сара къватнавай девлетлу тежирибадихъ галаз та-ниш жедай, чирвилер артухардай, гъалатлар тик-рар техидай... мумкинвал гузва. Келай и вай маса ктаби ульмурдин бязи дульшүшра авур таъ-сирикай газетдин са макълада ачухариз жедач-тлани, са мисал гъиз къанзава.

Чи сүгъбетар

Дульня - ракъини, инсан чирвилери...

Цүд лагъай классда авайла, зи гъиле Александр Бекан "Волоколамское шоссе" ктаб гътнай. Ам за къипляй-кылиз къве сеферда келна. Ана улькве патал лап айтур 1941-йисан ноябрдиз маш-гъур панфиловичири Москва оборона авункай къенва. Заз иллаки а ктабдин чала, ам къенвай тегъерди гзаф таъсирина. Критики къейднавайвал, "Волоколамское шоссе" - талантливая, жестко написанная военная повесть. Бек написал более сурово и правдиво, чем многие его собратья по перу".

10-класс акъалтларайла, за Ленина келай Ка-зандин госуниверситетдин юридический факуль-тетдик экечүн къетнай. (Жеъиль вахтар тир ман). Урус чалайни литературадай экзаменда сочинение къын патал чаз, абитуриентриз, пуд тема тек-лифнавай: Достоевскийдин, Л. Толстой яратмишунрай ва азад тема "Волоколамское шосседин" таъсирик кваз, за азад тема хъяна ва о повестдин лап гужул чинрикай жуван фикирар чарчел гъана. Аламатдин кар: "неуд" къимет атый 400-далайни гзаф абитуриентрин фамилийрин арада зи твэр авачир!

Ш. Ш. - Акуллу ктаб инсандин руыгъиз хъсанвал (добро) гъизвай хвал, рехъ хъиз я, гъавайда лагъанвайди туш. Алимири фадлай чирнавайвал, акулдин хцивал-цицивал, экуваль-генгвал вири ульмурда амукун, хүн патал датлан жуван мефт! армишна, еримлу авуна (развитие) кланда. И кар патал виридалайни хъсан рекъерикий сад гъамиша, вахт акадар тийиз, фикир гуз-гуз, дикъет-дивди ктабар келун я. Франциядин философ Ди-роди (1713-1784) лагъавай, кел техийзмайла, инсанри фикир авунни (мыслить) акъваз жезва.

Дж. Н. - Лап хъсан гафар я. Амма им фило-софди, гъар гъи ктаб хъйтлани, келун теклифна лагъай чал туш. Акуллу, камаллуктабар келена кланда. Эдебияттал зи гзаф рикл ала, ада зи ульмурда еке чка къазва, за гзаф табар келзала. Герекбур, хъсанбур хъягъизни алакъяна кланда. Советрин Союздин Игит, писатель Вл. Карпова ва Белоруссиядин писатель, Нобелевский премиядин лауреат Алексич Светланади гъалибиилин чехи полководец Г.К. Жукован ульмурдин эхиримкий ийкъарикай къенва. Алексича къенвайди гафаралди лугъуз хъун четин я, гуя сифте па-паха галаз чара хъун Жуков патал драмадиз эл-къвена, амай ульмур ада ялгъуздаказ, мукъва касарин къайгъударвилай магърум яз акудна, гуя ам кичевал квай, язух къведай къузеказ эл-къвена.

Карпова лагъайтла, къхизва хъи, Жуковаз эхиримжи 15 йис адан къвед лагъай къайгъудар пала яргъи авуна, ам адахъ аялдихъ хъиз гелкъведай. Акъвазвайвал, къимет гунра арабир еке тафават жезва.

Бязи ктабар келдайла, вуна масакла фикириз гаттунда. Ихътин авторрикай сад, месела, советрин, Россиядин, Америкадин журналист, писатель, телеведущий, "Ватандин вилик лайхлувилерай" IV дережадин ордендин сагыб Вл. Познер я. Ам я виликан, я гилан гзаф журналистириз ухшар туш. За фикирзавайвал, къульпукай хархарарни дилияр (плевел), нагъварикай акулдин сагъ тварар гъя ихътин касдилай худиз, хъягъиз алакъяда. Адакай къарши фикирарни заз тимил ван хъанчай. Рагъакъидай пата Познеран фикирар гзафбуру гуьжет алайбур яз гъисабзава. Адаз гъар гъихътин хъйтлани таб, гъахъсувал, адалатсувал акунан клан тахвун вирида хуш туш.

Ш. Ш. - Малум тирвал, Дюомадилай, Л. Толстой-лай, Пушкиналай эгечина, гафунин машгъур маса устадрий хекчина, Кавказдин тақабурлувиликай, кавказийрин гуззелвиликайни камаллувилай гзафбуру къхена. Амма Познера лагъайтла, маса-буруз такур крар къатлан.

Дж. Н. - Дузыз къейдзава вуна. И кардикай ин-гье Познерин вичи гъикл сүльбетнатла.

- Кавказда сиягъатдайла, за с мисалдин камалувилай еке къимет гана: дульня, алем гъар садас вичин минарадай акъвазва. Маса халъкий, милләтий, расайрикай ягъалмиш фикирар-зева. Икл, са сеферда мичи ийфиз чун Кавказдин

са дагълух хуьруъз акътна. Са къвалин патав шоферди машин акъвазарна. Вучиз акъвазарна-вайди я лагъана, за жуван тажубвал къалурайла, шоферди ина вичин дустар яшамиш жезва, гишин хънвай чун къунгъалишишун абуру чеб патал баҳтлувал яз гъисабда лагъана, жаваб гана. Йи-фен сяйтдин сад ва я къвед. Вири ксанва, секинза-ва, санайни эквер акъвазвач. Москвадай атанвай рекъин геже мугъманар къабулун патал къвале авайбурук яраб гъихътин къалабулух акатнаватла лугъуз, заз утанишиштир. Амма гъульжетунхъ мет-леб авачир.

Къвале лампа къукъвена, рак ахъайна. "Абуру чун са къис фад агақун гуззелемишнавай", - лагъана заз шоферди. Къвал гъвчиди тир. Мебель ава-чири. Девлетлу тушиз, четиндиз яшамиш жезвайди акъвазвай. Хваш-беш авуна, къвалин иеси тадиз шишкабад ядай кел тукъваз экъечна. За къвализ вил веъгена. Пиле чарпайдал яшшу дишегъли къатканвай. Яшшу - вай, къадим. Ам заз дерин пашманвал авай еке вилерай, лупл тийиз, килигз-вай. А вилериз вири акунвай хъиз тир: Кавказди цүк ақуудай, ам машгур хъай вахтарни, адан азаб-азиятдин виш йисарни, Римдин легионрихъ, Парфиядин Чемерукчийрихъни атлуйрихъ, Византийдин зулумкаррихъ, татаррин инсафуз дру-жинайрихъ, Тимерланан гъуландин гъутухъ, От-томанский империядин патахъ къилинжар гвай-бурухъ галаз игитвиледи женг чугурвални... А вилера асириян ақуул-камал секин тир. Абуруз килигиз, за жув лап гъвчиз, къецил яз тиссиз-вай. Анихъ элъвей заз жуван къулухъ къүн-къүнваз акъвазнавай ирид гада акуна. Абурукай чехидан цүсад жис хъана мад тушир, амма чин чехи инсандин хътиндиги хъиз аквадай. А маъкам-да заз таъсири авурди иллаки а кар хъана хъи, а аялрин вилерни гъа къаридин хътинбур, на лугъуди, абуру, гъа хайила, залай чехи тир. А легъзеда зун гъавурда акуна хъи, абуру вуч хвендатла, гъадав гекъигайла, зи культура, зи цивилизация са затни туш. Абурулай халък яз амукуз, чин чал, культура, чин чил хъуз алакъяна; абуру Рим пайда жедалди, Къадим Грецияди вичин сүгъурдин хътина аламатар къалурдади фад, деть заманай-рин Египетдин сифте фиръаванрин сирлү девир-ра яшамиш хъайбурун дуым-дууз не силар (потомки) я.

Түнн недайла, къвалин иесидин кайвани чахъ галаз са стодихъ ацукачир. Айрутмиш хъже-дайла, гадайри нубат-нубатдади чаз гъилер хъя-яна, абурун бубади лагъайтла, чун къевиз къужах-ламишна. Яраб кайванидиз чахъ галаз стодихъ ацукачий ихтияр вучиз авачта, чун XX лагъай асириян эхирра яшамиш жезва къван лагъана, рекъе гъят хъувурла, жуван тажубвал къалурайла, чакдинбурукай тир шоферди икл жаваб гана:

- Вун гъавурда авач, ваз са затни акъвазвач. Вуна фикир ганачирни? Гъар сеферда тост лугъуз къарагъдайла, итим папаз килигздавай, гуя ихтияр къачувзайди хъиз. Вуна фагъумнавач, итимдиз кел тукъвадай ихтияр гайди адан кайвани я. Эгер къвале авай къве дишегълиди ихтияр ганачирти, ада чун къвализ ахъайдачир. Ам куб адет я ди-шегълияр итимрихъ галаз санал са стодихъ ацукачий, амма абуру са месэлани гъялда. Чина акл туш. Чна дишегълидиз яб гуда, гъикл хъи, ам ульмур я, вири гъадалай аслу я. Вуна - стол, стол...

Са гафуналди, за мад са хъсан тарс къачуна: чизвач хъи гъакъиът, - рахамир (не суди, если не знаешь предмета).

Ш. Ш. - Дузыз къатланва, хъсан къимет ганва касди. Халъкин чихевал адан агъалийрин къа-дадралди - вай, акуул-камалдади, инсанвиледи ацукун-къарагъундади, ата-бубайрин пак адеп-ралди, абуруз вафалу хъуналди, диде-бубадиз, чехидаз, мугъмандиз гъурумет авуналди (ва икл мад) алцумзавайди я.

Эдебиятдин бажарагъуль эсери инсандин гуз-зелвални лезет, чалан камаллувални иервал ба-гышава. Гъавиляй, П. Павленко (1899-1951) гъавайда къейдначир: "Ктабар кел тийизвай хи-зан руыгъдин жигъетдай тамамди я лугъуз жедач-

Камалдин хазинадай

✓ Ктаб вири руыгъдалди клан хъухы! Ам куб неинки лап хъсан дуст, гъакл эхирдалди вафалу ре-къин юлдашни я.

М.ШОЛОХОВ.

✓ Дульня - ракъини, инсан лагъайлла, чирвилери ишигълаван ийизээ. Ктаб сүгъуруури хъиз я. Ада дульня дөгшишарзаа. Ктабда вири инсаниятдин хурун зигъин, риклел аламукъунин бажарагъуль элкъедэй.

Н.МОРОЗОВ

✓ Ктабдал рикл хъухы, ада квэз умумър реэгъятарда, фикирар, гъиссер, вакъиаяр гурлудаказ каха-хуунай кыл акъудиз күмекда; ада квэз - жувазни, масадазни - гъурумет ийиз чирда, акъул-ка-малдик, риклук дульня, инсан клан хъунин лувар кутада.

М.ГОРЬКИЙ

✓ Ктаб са неслид гуьгуль-лай къвэзэй неслидиз ийизээ руыгъдин веси, яшшу касди жегъил-жакаандиз гузэй камаллуп насивгъват, ялгъиз хъфизвай часовой-ди постунал физвайдаз гузэй бүйргүз.

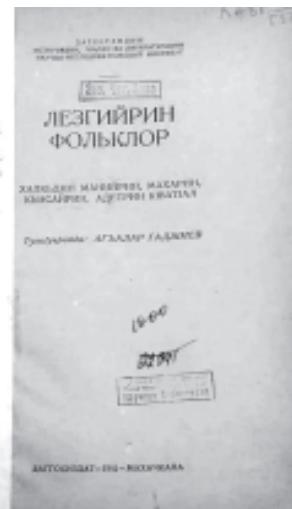
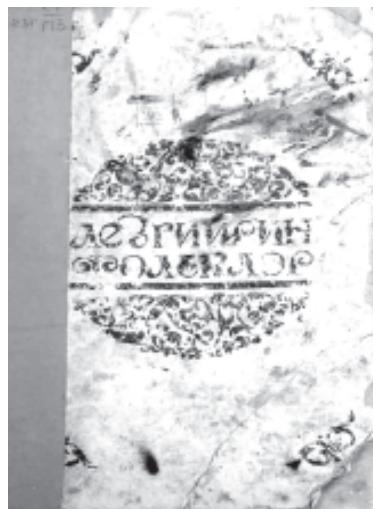
✓ Ктаб са неслид гуьгуль-лай къвэзэ

Милли фольклористикада сифте кам

Агъалар Гъажиев ва адан ктаб

Мердали ЖАЛИЛОВ

“Лезгийрин фольклор” ктаб акъатайдалай инихь 80 йис тамам хъанва. Чи литературадин илимда къейднавайвал, ам чи милли фольклористикада жегыл алимди къачунвай сифте кам я. 1941-йисуз чапдай акъатай а ктаб чи гъилера амач. Амма лезги милли фольклористикадин илимда (тариҳда) адакай лагъанвай къейдер гзаф гъалтзава. Н.Альмедов, И.Вагъабов, А.Агъаев, Ф.Вагъабова, А.Гъаниева, Г.Гашаров, К.Акимов, К.Казимов хътина гзаф маса авторри ирсинал вил вегъин бес я - чаз Агъалар Гъажиева чи милли фольклористикадик кутунвай пай са къадардин ачух жеда.

гайбурукаш сад хъана...” (**Тівар къунвай ктаб, 263-чин**).

Чи фольклористикадин (илимдин) бине кутур ктабдин 80 йис, чи фикирдади, милли культурада, литературада, публицистикада, илимда къейд авуниз лайиху къетен вакъия я. И макъалани гъа карди арадал хъанва. А ктабдикай къыннар, риккел хунар, белки, мадни жен. Ам цийиз чапдай ахкъудунни гекр я...

* * *

Агъажиеван къадар-къисмет, гъа вахтарин гзаф ксарин хъиз, заланди ва гъакъван тукъульдини хъана.

Ахъцегъ райондин машгъур хуър тир Хуъруга 1907-йисуз дидедиз хъайи Агъалар аял члавалай къетен зигъин, алакъунар авайди яз, къелунрин жигъетдай фадфад виликди фена. Ада хайи хуърун мектебда, Ахъцегъ кесибрин аялприн пансионатда, Буйнакскийдин ва Дербентдин педтехникума къелна. Гъа рекъера ада, лезги чал хъиз, урус, түрк, къумукъ чаларни чир хъана. Гъажибек Гъажибеков, Алим-Паша Салаватов, Къияс Межидов, Мемей Эфендиев хътина нуфузлу авторрихъ галазни таниш хъана. 1929-йисуз Агъалар Къияс Мажидовашъ

галаз (Гъажибек Гъажибекован теклифдади) Агъа Стлалдал Стлал Сулейманаз мугъманвиле фена. Чехи арифдарди жегъиприз риккелай тефидай таъсир авурди тариҳда гъятнава. Шаирдивай абуру халкъдин сивин яратмишунрин хейлин чешнеяр къхин хъувуна. Чебни и кардал къелвай руъъламиш хъана.

Дербентдин педтехникум акъалттарна, А.Гъажиева Табасаран райондин Марагъа хъуре муаллимвиле къвалахна. Ина ам табасаран халкъдин чехи шаир Багъаудин Митаровашъ галаз таниш хъана.

1932-йисуз чирвилерихъ къанихъ жегыл фольклорист Бакудин В.И.Ленинан тіваруныхъ галай пединститутдин филологидин факультетдиз гъяльна. Ина адан чирвилер дерин хъунихъ галаз сад хъиз, яратмишунрини цукъ ақъудна. Ада Шаркъ патан гзаф устадрин эсерар лезги чалаз таржума авуна, халкъарин фольклордин эсерар къхин хъувуна.

Амма 1937-йисан сиясатдин гужарин вахт алукъайла, аспирантурада къелун лазим тир Агъалар, вири туна, Дагъустандиз хтуниз мажбур хъана. Ина а чаван Милли культурайрин институтда (гилан РАН-дин ДНЦ-дин ИЯЛИ), Дагъустандин писателрин Союза, аялпринни жегъиприн литературадин секциядиз руководство гуз, къвалахна.

Амма Ватан гитлерчирин чехи завалдик акатайла, вири къегъал рухвайар хъиз, Агъаларни гъуъгульлувиледи фронтизд фена. И вакъайрикай чи гъилера тек сад яз амай А.Гъажиеван “За Гитлеран хам хтунда!” тъйкайда съубетзава. Чи гъиле адан лезги текст авачир. Урус чалал 1975-йисуз Дагуччедигизда чапдай акъатнавай “Къатл хъайи зунжурар” ктабдай къелна, лезги чалазни элкъурна...

Гъикаядин къилин игит Балакъардашан къилихдай, виклергъивляй, Ватандал ашуъвияй чаз Агъалар Гъажиеван - автордин вишин къилихдин къетенвилер аквазва.

Профессор Г.Гашарова къейднавайвал, А.Гъажиевакай гегъенин чирвилер чи алай аямдин машгъур публицист, писатель, драматург Казим Казимован “Самурдин сирлу баядар” тівар алай документтрап бинелу повестдай къацу жеда. Ам тамамвиледи 2006-йисан “Самур” журналдин 2 ва 3 лаъй нумрайра чапнава.

Чна Агъалар Гъажиеван чи гъиле гъятнавай гъикаядай чукъ теклифзава.

Агъалар Гъажиев

I

Алукъазвай ийкъакай хабар гуз, цавун тағъдиз яр янавай, ракъинин сифте таң нуарик дагъларин күкүшри царцар гузвой. Я гар, я юзун квачиз, төбиятдин сегънеди экъечизвай рагъ вилив хуъзвай. Цавун вили тағъди нур гуз гаттунна.

Мими-сувун хурал алай къалин тамни ийфен гъумедикай азад хъана. Яйлахдал чубанрин сезслу къилри чан хана. Калерин му-удин, хиперинни къелерин, сада-садаа бэ-э-э ийз, эверунри, кицерин элукъунырь югъерекатада туна.

И чавуз Балакъардаш, къарағына, къавчел алай. Чин-гъил чубхвена, чантада къве лаваш фу, чранвай къуырен якун са падни туна, юкъва гъуърчхъяндин патрумдаш кутлунна, къуынъхъ тленгни вегъена, ам гъуърчез рекье гъятна. Адан гүгъүнин гъуърчे күмекчи, жанавуар эзмишдай къуватлу киц Алашибашни экъечина.

Гъуърчхъан къакъан бүйдин, фириягъ, къуватлу къуынерин, ачух чин авай дағъви тир. И мукъвара ада тленгдин къундахдал вишин 50 йис хъайивилин гел атланвай. Амма адан звер ганвай къалин яцу спелри, лекърен хци вилери, сес галачиз, тади кваз къаҷузай зиринг камари адахъ тъеле жегъипилин къуват, тъвес, ашкылувал амайди къалурзавай. Садани адан чехи яшар хъанвайди лу-

гъазур жезва лагъай чал тир. Ам элүкъунни мумкин тир, иесиди акъвазарна. Күл-кусринг даддадихъай, чилелай түм галчүриз, рехи жанавур мукъва жезвай.

“Агъ, вагъши! - фикирна гъуърчхъанди. - Чи тамай ваз вуч къланзава? Чи калер рекъиз? Хипер тухуз?.. Килигин чун!”

Къун патав гвай яцу тарциз яна, гъуърчхъанди тленг түккүрна, са гульле ахъяна. Ам дүз галукъынч, вагъшидал хер хъана. Ам, дили-пехъи яз, Балакъардашал атана. Зайифдиз анц авуна, Алашибашни иесидив агатна. Амма виклер гъуърчхъанди вич квадарнач. Тленгдал мад гульле вегъена, лап къуладиз чка жагъуна, лишан къуна... Жанавур мукъва жезвай... Са гульле!.. Мадни сад!.. Жанавурдай вагъши гъарай акъатна, ам чилел ярх хъана... Тленгдин ванцел иниз къве чубанни атана акъатна. Абурун субур гъа патав гваз хъана.

- Айга! Къуне къеъялвална, Балакъардаш халу! - гъейранвалзай чубанри.

- Бес вұчда, я хтулар? И вагъшидив чи сұруяр тергиз тадани?! Гъан, күз килигиз акъвазнава? Им күб душман түшн? Күмек це, хам алажи!.. - сивик хъвер кваз, буюрзана гъуърчхъанди.

- Паг! Къуквал вуч я душмандин! Түннән тъа жеривал! - лагъана чубанрик сада.

- Рахамир, хтул. Гыкъван ада чи хипериз инадар къаз, вичиз суварар күтната низ чида!

За Гитлеран хам хтунда!..

(Гъикаядай чук)

Гъудачир, этер ачух къакъан пелелай утери чир жезвай хайн биришрин гепер, вилерин къанкайни рагъул лекъвер акъвазчирил. Гегъеншдиз камар къачуз, ара-ара бармақдин къанкай пелел къвезвай гъекъедин стлалар чухвадин хилев михызы, ам тамухъди физвай. Алашибаша, гагъ гүгъуна эглеш жез, гагъ виликди катис, гагъ шадвилин ацранцар ақъудиз, иесидал чархар язаявай. Эхирни абура та-муз гъяльна. Ина, къайи булахдал, тади гъалда пакаман нағыз авуна, Балакъардаша кицизни түннана.

Къал квай къалин сұруйри, маларин нехирри, дар дагъаррай хаж жез, дагъдин синерик гъерекат, юзун кутуна. Агъада каф къилеллаз авахъзай цин чарчариз, чин къувдин сесерив амай сесер мұттығыз къанзавай хъиз тир. Яттани тамай къевзтай къушарин маңири чеб артухдиз ширинарзай.

Ярга хъиз, лап ағъадай, дагъдин къане авай багълара, бустанра, чулылера гъевесдайлар къвалахзай итимар, папар аквазвай. Балакъардашаз малдевлетдиз ацланвай и гүзел тъбиат - вишин хайи Ватан виридалайни къандай.

Балакъардаш къавчел къарағына, тленгда патрум туна, вич-вичиқди раҳана: “Килигин, къе гыхъитин гъуърч жедат!”. Къавчери сес тийиз, секин камаралди ам тамун дериндиз гъяльна.

Алашибаша и кар вилив хуъзвай: тишил чиле туна, тамун гъар са жизвидикай ни чуғваз, ам виклергъиз виликди физвай. Хейлин къачичлұхра къекъвена, къве къуыр жагъайдалай къулукъ гъуърчхъан, ял ақъадариз, тамун къерехдал экъечина.

Балакъардаша, аставиледи жибиндай тенбекдин кисе ақъудна, къве туплұвди маҳорка къачуз, табагъда тваз, хияллу яз, пәнлірс ацұрзавай. Алашибашак юзун ақатна. Япар тик къуна, къалин кулализ килигиз, ам дикъетту хъана. Ингъе гила япар агажна, чилел илис хъана, явашдиз гүгъи ийз, сарари жакъажарайз экъечина. Им киц гъужумдиз

II

Юғ нисинилай алатайла, садлағына къати гар къарағына, қавал чулав цифер квайт жез гаттунна. Са арадилай абура михызы цав къуна, гила рагъ чүнүхиз алахъна. Амма ракыни абура вишин кудай нуарив цурурзавай, къуд пата чил - ялахарин урьушар чимиливни экъунив ацұрзавай. Цуқверикай хранвай яйлахдин түлалан ана яшамиш жезвай вирибуру - яшлубуруни, жегъилрини чиз чакъар къунвай.

- Эхъ, дүст хъиз къалуриз, гъакъында къандай ақалттай душман я къван, - наразивиледи раҳазавай Керим патав гвайбуру.

- Вун гъяль я, Керим халу. - Адакай дүст хат тийдайди чаз чизвай, - Керим гафар рази яз, вишин сир ахъязава? Килигин жегъиль комсомол Алиди. - Амма чаз дяве къанзавачир. Хъсандин гъазур ханвайттани, чаз ислягъвал хъуз къанзавай. Малум кар я, киче кицери, чинеба вегъена, дабан класда. Ахътинбурун къилел чна калар ақынгъарда. Күн секин хъухъ, - лагъана комсомол Алиди, вишин чин чурна.

- Гъай ви сивиз къий, дидевахан! Лап хъсандин лугъузва вуна, хва, - гаф кутуна яшши Салиматта. - Заз къилел ай лечек пъарам хъуй, этер чна, папари, чи бағдай а вагъши вакълар, лаш гана, чуккур таврут! Сагърай чи Балакъардашан Багъадур хътиң рухвайар ва абурун дистар! Абура қаварай вагъшийрин къилел къуркъушумдин хар къурзава! - лагъана Салиматта.

Таржума авурди - М.ЖАЛИЛОВ
(КъатI ама)

ГАЗЕТ КИЕЛЗАВАЙБУРУН Дафтаррай

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ

Күльгүнө вахтара

Чи бубайриз чехи тир
Гыч хъаначир мектебар.

Келииз-кхиз тийижиз,
Фенай гъакла виш ийсар.

Къула гыч цай авачиз,
Хъицикъидикай күрт күдай.
Экв хъайила къарагыз,
Хипер, малар хүз фидай.

Вахтар фена лапара
А дарискъал девирда.
Квачел, кылел алачиз,
Аялар жез күчеда.

Фу гъасилун кылини кар
Тир гъамиша хизандин.
Мал-къарадиз килигун
Кеспи тир гъар аялдин.

Вахтар къведай гатфарин,
Иккъя садра түнүн недай.
Гатун мухал рикл алац,
Гүнед никлөн вил жедай.

Акваз-такваз гишила,
Гатфар варцар алатиз,
Гад алуқьдай бегъерлу,
Вири халкъар шад ийиз.

Чан акъалтна, тъбиат,
Узягъ яз, варлу тир.
Вири гъвччи-чехибүр
Гад къватлализ гъазур тир.

Генар гудай мукалдад,
Юккакурна альгана.
Югтатдай балкандад,
Къулух ругун акална.

Вири жедай ратларал,
Квалах ийиз зирекдиз.
Мел ийидай вирида,
Сада-садаз күмекиз.

Къватла, техил хутаҳдай
Харманрилай квальери.
Чи дидейри, бадейри
Михдай рузи иердиз.

Гъар са хурурхъ вирина
Регъвер жедай вацарал,
Къуль регъведай, гъур ийиз,
Хиз, твадай клатла.

Фу чрадай акайра,
Цамар, куплар кутуна.
Хизан жедай супрадихъ,
Квачер кланик кутуна.

Сифте бисми ийидай
Хизандин кыл бубади.
Дидед метлел ацуқына,
Лап гъвччи тир күрпеди.

Фаз гъурметдай вирида,
Ам супрадин абури тир.
Амай къафуна вири
Къенятдай, лап дадду тир.

Түннар незвай гъар санал
Кире гичин, яд жедай.
Эльгъам сад хъиз лугъурвал,
Ахпа адай яд хъвадай...

Килиг гила девирдиз,
Женнет хъанва гъар сана.
Мадни гурлу, варлу хъуй,
Азиз Ватан - Россия!

Майдин варз

Вил вегъелья ийсан вири
варцариз,
Тлавус къуш хъиз, вун гурчег я,
майдин варз.
Килигайла ви тариҳдиз, краиз,
Виридалай вун зурба я,
майдин варз.
Сифте югъ ви зегъметчийрин
сувар я,
Фяле, лежбер - вири къватла,
сад авур,

Вад лагъай югъ, гъакъикъат,
ви гүннар я.
Гъахълу газет багъышна, халкъ
шад авур.

Дүньяд халкъар агъзур сара
магърум тир,
Сад-садавай къакъат хъана,
чара яз.
Ви ирида чалахъ тежер кар
хъана -
Радиоди агудн (а) абури сифте яз.
Фашизмдин гъахъсуз дядвэд ийсара
Эллиманар кармашна, гъакл агажна.
Киуд лагъай къуз чаз вирида
ашкара -
Гъалибилин, утквемвилин тъвар
гъана!

Цемуҗкуз даз рикел хиз
Сулейман,
Къватла жезва вири халкъар
Сталдал...
Эзбер ийиз чалар ада теснифай,
Къару я чун шаирд варлу Ватандал.
Аватлани гыч тийижир, аялрин
Тешкиларат тукузурна лап
гүннарлу.

СССР-да - чи Ватанда сифте яз
Пионерар къватла хъана камаллу.
Цеккуз даз, чаз вирида алабур,
Бубур хъиз, къульун дигай
никевай,
Школьникар - чи пионерар
сад хъана,
Хизандинни чи Ватандин рикл алай.

Чаз пъар ийсан вири варцар багъя я,
Ава аброрхъ чиз хас тир лишанар.
Гъакл ятлани майдин варз чаз
вине я,

Гатфар гъава, лейсан, цуквэд
ни галай.

Къариб Къарибов**Дарамат я и дүнья**

Килигнади вил ацулад, мензер я,
Гъейран жедай аламат я и дүнья.
Рагъдан хъайла, ам агалдай
пенжер я,
Къвал - сур авай дарамат я и
дүнья.

Инсаният къвезва мублагъ
чилерал,
Амма вири инсанар яз хъфизвач.
Зегъмет чугваз, къабар жезва
гъилерал,
Бязибурун темпл гъилер ифизвач.

Инсан яшдин лепейраллай гими я,
А кыл такваз, сирнавазай
умуърда.

Дуланажагъ, къуллугъ гъализ
сейли я,
Тъбиатди инсан твазва
сугъурда.

Дүнья къурвал гъалда, савда -
кутурвал.
Яш хъайила аквада чаз гъалатлар.
Герек къведач сагъ хизанды
кагъулвал,

Муърхъуль къуна виже къведач
алатар.

Къвал эцигна, багъ кутазва
несилдиз,
Диде-бубад тъварар гузва хтулриз.
Рузи патал гъар сан сүрсөт

гъасилиз,
Тербия гуз, рехъ къалурда
штулриз.

Им умъурдин къвез-хъфизвай
улам я,
Гъа и рекъиз күр гузава бендэйри.
Гунағ михдай гур жегъеннемдин

гъамам я,

Сад Аллагъадиз ялварзай

дидейри...

Эрекъдиз

Эрекъдикай рахамир пис,
Шушшед къене ава иблис.
Хъвайи инсан жедач мад кис,
Лал мецел чал гъидай затл я.
Вун шушшеда цайи гавур,
Улквезд вун хъана машгүр,
На супрадин чурда абур,
Межлисдал къал гъидай затл я.

Акхъайла эрек - чехир,
Пакамахъ жув хъежедач чир,
Гъилер зурзаз, суфат пехир,
Къиздиримад гъал гъидай затл я.

Жувакай къвез ни эйбекер,
Мурдардивай эхиз тежер,

Агалайтан сивин пенжер,

Къеняя пис ял къведай затл я.

Къариб ви акуна дад,
Дарман патал хъвадач вун мад,

Дустар галаз хъайила шад,

Рикелай къвал фидай затл я.

Са чавузни ракъурдач күн
рикелай,

Ватанд(ин) къилел къурхулувал
атайла,

Утквемвилеп(и) дядедин цуз

фейбур.

Гъамишанда эзберзаза мецелай,
Къу гъунаар, къегъалвилер,

Чун паталди багъя чанар гайibur.

Са чавузни ракъурдач күн
рикелай,

Гел галачиз кважхна,
Ватанда сур тахъайbur.

Гъамишанда эзберзаза мецелай
Къу гъунаар, душман тергна,

Чаз азадвал, гъаливал газ

хтайдур.

Са чавузни ракъурдач күн
рикелай,

Чи яракъдин гъайбатлувал
къалурна,

Фашизмдин руѓъ, юкъван тар

хайibur.

Гъамишанда эзберзаза мецелай
Вири тъварар, лап гъар са кас,

Лукъиликай чи Ватан, гъакл вири

халкъар хвейibur...

Эминат Адиева

Гатфар

Манидин ван галукъна зи яларихъ,
Живер цраз, къуль ийизва сталди.

Вил хъанава зи гатфарин
рангариҳъ,

Цразва жив, цразава яргъалди.

Къецил я тар, векъни авач
чульлера,

Чаз умудар гана чими ракъини.

Къегъал лежбер, къуват авай

гъилера,

Гъазур хъанва къвалах ийиз

чульлера.

Цразва жив, цразава ван алас,

Чубаруқи вичин мани давамна.

Къвезза гатфар, къвезза цукъвер

ни галаз,

Тъбиатди чимивилиз са камна.

Къуй атурай гатфар, манид

ван алас,

Живер цраз, мад булахар

артух хъуй.

Чиликай къаз хечидайвал

умуд кваз,

Квез гатфари риклин шадвал,

садвал гъуй.

Бубайрин ватан

Гайиф къвезва бубайрин заз

ватанар,

Туна дагъда, етим хъана чканвай.

Душуш жезва гъар чкадал

булахар,

Яд амачир, харал хъана,

куранвай.

Гъвечи члавуз са сеферда

тухванай

Бубади зун а зурба тир дагълариз.

Рикл гъанамаз, арандиз зун хтанай,

Гүзетунар чукъл ийиз царапиз.

Хаж хъана дамаҳдивди килигиз,

Акъвазнавай лацу дагълар

секиндиз.

Таниш тир заз вядейрилай

лап гъвечи,

Ван къvezава заз зуэрнедин

шириндиз.

Кивалер амач, тек къванерин

күнтлар я,

Нагъв хъиткынна зи бубадин

вилериз.

- Им хурун ким, им мектеб,

им сурар я.

Килиг, чан руш, и дагъларин

Гафарин алемдай Гарданбаз яни, гарданбуш?

М.ИСМАИЛОВ, Самур хуър

Лезги чалан гъакъиндай гъам районрин, гъам республикадин газетриз кхъизвайбур тимил туш. Газаф бур чеб чалахъ галаз вири терефрихъяй рафттарвал авайбур, са бязибур чал арадиз атункай, ам тукъур хъункай, адан къурулуш девирдиҳъ галаз дегиш хъункай эсиллагъ хабарни авачирбур я.

Заз газет къелзайбурун фикир са гафунин суффиксдин ери-бинедал желб ийиз кланзана. Чи чала -лу, -вал, -суз, -ган, -бан, -чи, -хъан хътин суффиксдин къумекдалди гзаф гафар арадал къvezva. Амма -баз суффикс квай гафарин къадар лап тимил я. Месела, **уюнбаз, гъиллебаз, къумарбаз**.

М.Гъажиеван урус чаланни лезги чалан словарда "голошайка" лугъудай гаф гъатнавач. Аквадай гъалай, алмиди гафарганды и гаф тагунин себенин **гарданбаз** лугъунал шаклу хъун тир.

Б.Талибовани М.Гъажиеван лезги чаланни урус чалан словарда **гарданбаз** гаф **голошайка** яз къалпурна. Эгер -баз суффикс квай гафариз фикир гайтила, **уюнбаз** - фокусар, уюнар акъуддайды, **гъиллебаз** - амалдар, **къумарбаз** чарапал къурулуш рикл алайди жезва. Гарданбаз лагъайтила, ам я уюнар акъуддайды, я амалдар, я чарапал къурунал рикл алайди, я маса чуру къилихар квай къуш жезвач. Са гафуналди, "голошайка" гардан къецил верчериин жинсиниз лугъузва.

1965-йисуз ДГУ-дин филфак акъалттарайла, чун, студенттар, Къасумхурун юкъван школадиз практикадиз ракъурнай. Чун, 3 кас, Ленинан къучеда консер-

вияр гъазурдай заводдиз лап мукъва къвалера яшамиш хъана.

Анлиз мукъва къвалера агъсакъаларни яшамиш жезвай. Мал-къарадикай, къушарикихъитилатар кватайлал, абуру гардан къецил, цақул алачир вечрез **гарданбаз** лугъуз рахадай. Гила гъар сеферда къелзай ктабрай, газетрай **гарданбаз** гаф гъалтайла, рикл агъсакъаларни хитилатар хъвезва. Абуру **гарданбуш** лугъудай чакадал **гарданбаз** лугъузвай.

Лезги чаланни урус чалан словарь акъатайла, школайра муаллимри, словарда гъикл гъатнавайтила, гъадал амал ийиз хъана. Мумкин я, вузра къелдайла, студентриз **гарданбаз** лугъуз чирун, ван хъун. Гъа вахтарилай инихъ а гаф акъатай, атая чкадиз, адан эсил гъинай ятила (этимологиядиз) фикир тагана амуъкъана, ам гъа авайвал къенин йикъалди къелизни, къхъизни хъана.

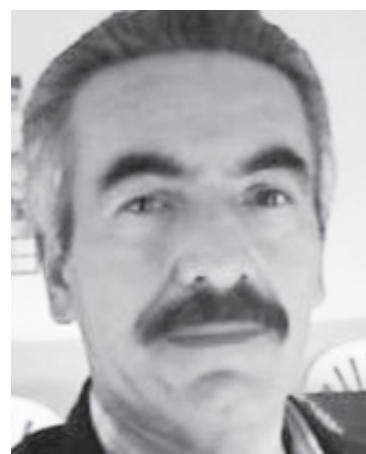
Голошайка гарданбаз вать, **гарданбуш** тирдахъ зун инанмиш я.

Гъуреметлу газет къелзайбуру! За квевай хитилат кватнавай гафуниз дикъет гун, жуван фикирар къхъин талабазва.

Чи ватанэгълияр - гъар сана Багъри ерийрихъ рикI кузва

Нажмудин ШИХНАБИЕВ

Эхиримжи йисара чи хай лезги чалакай гзаф хитилатар, веревирдер жезва. Къасумхурур, Махачкалада конференцияр тешкилзана. Зун, саки 50 йисуз лезги чаланни литературадин муаллим яз, и мярекатрин (иллаки Къасумхурур) иштиракчи я. Гзаф мугъманарни къvezva лезги районрай, шегъеррай. Гъар садав талуку тир темадай докладарни гва. Ибурукай са хейлинбур чалан пешекарап туш. Гъар са рахазвайдани вичин теклифар гузва. Бязи теклифар эсиллагъ къабулиз тежедайбур, гъатта чалаз зиян гудайбур жезва.

Са бязи шаирриз ва писателириз чини хусуси "лезги чал" ава. Садни абурун эсэррин гъавурда акъазвач, къелзайбуруз, авторри гузай баянар къелайла, са күн ятлан гъавурда гъатзаватлани, ихтиин эсерар ва абурун авторар тақлан жезва. Вучиз лагъайтила, чини герек авачир къундармаяр кутас, литературадин гульзел Чалрагъуларзана. Икълай чалалди рахазвай халкъ саймиш тавун, адал тежрибайр тухун - им месзлэяр гъялдай цийи къайда яни? Нетижада художественный литература къелзамач, ктабар маса къачун анихъ амуъкъай, гъавая гайбурун къелзавач.

И макъала кхъинин макъсад масад я. Са бязи "Чалан пешекарри" фикир гурай лагъана, заз Түркияда яшамиш жезвай халис лезгидикай сүгъбет ийиз кланзана.

200 йис идалай виликъ яр журе себебралди лезгияр Түркиядиз ва маса ульквейриз акъатайди садазни сир туш. Стлан Сулейманан, Мегъармадхурун районриз са шумудра Түркияда фадлай яшамиш жезвай лезгияр мугъмандиз хтанай. Абурухъ галаз хъайи гурушарни чадин телевиденийри геънендиц къалтурнай. Ватанэгълиири вири и девирра чини хайди

тил лезги чал хвена ва гилани хуъзва. Къел-хъин авачтлани. Телевизордай абуруз яб гайила, ихтиин са кар малум жезвай: чеб тъи нугъатдин векилар тиртила, гъа нугъатни хвенай. Гъелбетда, литературадин чалакай хабар авачир, къел-хъин течизвай лезгийри, хайи ватандивай къакъатнаватлани, чивай жедайвал чал хуъзва ва веледризни чирзава.

Интернетдихъ галаз алакъада хъайдалад къулухъ чаз неинки чи улькведай, виликан ССР-дин республикийрай, гъакни гзаф масанрай танишар жезва: Алжирдай, Египетдай, Түркиядай, Финляндиядай, США-дай.

Къве йисалай гзаф тир зун Түркияда авай лезги **Мегъмет Къи-Зил** лугъудай касдихъ галаз таниш хъана. Заз ам вуж ятила, адан ери-бине гъинай ятила чизвачир. Түркиядиз фена хтай чи райондин "Эсклюзив" телекомпаниядин реъбер Альваргымов Мурада заз ери-бине Шихидхурий я лагъана, Мегъамед лугъудай касдин телефондин нумра гана. За аз зенг авуна ва чун цийи къилелай таниш хъхъана. Чна Мегъамед лугъузва, Түркияда - Мамед, Мегъмет.

Ам Кирне, гила Ортажа хуъре яшамиш жезва. Чун са шумудра телефондай (видеоалакъадин къумекалди) рахана. Заз аkl хъана

хъи, зун зи къуншидихъ галаз рахава, гъакъван михъ лезги чал чизвай адад. Малум хъайвал, адан ата-бубаяр Шихидхурий я (заз абурун тухумдин гелер жагъанвач).

Түркиядиз куҷа хъайдалай къулухъ чехи буба рагьметдиз фена, аялар чехи диде Къизила хвена, чехи авуна. Фамилия авачир ульквела, нин аялар я лагъайла, жаваб гудай: Къизилан аялар. Гъа икл са шумуд несил алатнатлани, гилани абурун тъварарий Къизил лугъудай тъвар акалзава. Зи суалриз жавабар гузвой Мегъметавай чир хъайвал, и хуър лезгийринди я. Абуру түрк ва лезги чаларал рахава. Чин аялриз лезги чал чирзава. Мегъмета интернетдай "Лезги газет" ва Бакуда акъатавай "Самур" газетни къелзана. Ада вичиз чи гъарфар (яни кириллица) чирнава. Гагъ-гагъ ада шишиарни къхъизва. Куърелди, заз лугъуз кланзана хъи, Мегъмет Къизила вичин ата-бубайрин чал гъа вичиз чирайвал хуъзва. Са цийивални твазвач, са гаф-затлени дегишишава, я түрк гафаралдини эвзевава. Маса халкъдин арада, маса ульквела хайи чал хуъзва ихтиин вафалу рухвайриз баркалла!

Са ихтиин вакъиадикайни лугъун. Чун видеорахунирив эгечнавайла (ам вичин хусуси тулькендай рахазвай), иниз түгъувал себеб яз чинал лацу маскяр алай пуд итим атана. Салам гайи муштерийриз Мегъмета вич Дагъустандихъ, ватандигълидихъ галаз рахава лагъайла, атайдуру сиверилай маскяр алуна, заз салам гана ва лезгидалди завай жузунарни авуна. Мегъметан стхя Мультудиназ иниз, яни Шихидхуруръ хъвез кланзана, ата-бубайрин хуъре къвал эзигна, яшамиш жедайвал. За, гъелбетда, жедай вири къумекар гун хиве къуна. Къуй гъа ихтиин, чини хайи чалаз, ватандиз, халкъдиз вафалу рухвайяр гзаф хуурай дуњнъяда.

Улькведа ва дуњнъяда

Заардикай рахана

Россиядин МИД-дин векил М.Захаровади, Рагъакъидай патан ульквейриз санкцияр себеб яз, экономикадиз жезвай зиянди-кай "RT" чешмедин ихтилатна.

"Са терефди мукъудаз малумарзай санкцийрин къадар артух хуъни гъам Россиядин, гъамни Рагъакъидай патан экономикадиз пис тъсыр ийизва. Къве патазни жезвай зарар виш миллиард доллариз барабар я. Чаз акси серенжемар малумарзай шартлара, милли экономика еримлу авунин итижрал амал авуналди, чнани талуку тирвал жавабар гун давамарда", - гъавурдик кутуна М.Захаровади.

"КовиВак" вакцинадин тъсыр

РАН-дин иммунобиологический дарманар арадал гъунин ва ахтаршишнар авунин центрадин директор А.Ишмукаметова ихтилат авуравал, "КовиВак" вакцинадин раб ягъйдалай къулухъ коронавирусдин иммунитет мукъудз вацара къван амуъкъаза. Пешекардин фикирар "Новости" РИА-ди раижнава.

"Чи дуњшуда антителаяр яваш-яваш арадал къvezva, им хъультул вакцина я", - лагъана ада.

Малум тирвал, Россияда COVID-19 азардиз акси пуд вакцина тестикъарнава: "Спутник V", "Эпиваккорона" ва "КовиВак". Эхиримжиidi РФ-дин минздравди февралдиз регистрация авуна, официальнидаказ ам 25-мартилай гъасилиз башламишна.

Гъелягъар къунва

Европадин союзи (ЕС) Минсқиз акси яз малумарзай санкцияр себеб яз, Белоруссиядин президент А.Лукашенкоди лагъана: "Къун гъавурда ақын патал за лугъузва: эгер европавийриз и санкцийрихъ галаз алакъалу яз четин месзлэяр арадал атана кланзатла, абурув ахътин четинвилер агаъда. Мад за са затни хълагъдач, вахтуни къалурда".

Белоруссиядин премьер-министр Р.Головченкоди алава хъувурвал, алай вахтунда Рагъакъидай патан ульквейриз акси серенжемар къабулунив этчнава. Лукашенкодин гафаралди, ибур гъеле эвлимжи серенжемар я. Ада премьердиз республикада авай ЕС-дин вири тешкилатрикай, зурба проектикой вич патал информация гъазурунин тапшургъанва.

Малум тирвал, Евросоюзи Белоруссиядиз акси яз нубатдин санкцияр алатай йисан 17-декабрдиз къабулнай. Алатай йисан 9-августдиз Белоруссияда къиле фейи президентдин сечкирн нетижаяр гуя дуњзбур туш лугъуз, ЕС-ди абуру ваз къазвач.

Менфятлувал вилив хуъзва

Россиядин ва США-дин реъберин арада мукъвара къиле фин вилив хуъзва сүйгъетдикай къве улькведизни хийр хуун лазим я. "Sputnik" радиоди хабар гуззвайвал, ихтиин фикир "Financial Times" чешмедин США-дин госсекретарь Э.Блинкеня лагъанва.

13-апрелдиз телефондай рахай береда Ж.Байдена бейтереф мулкарал В.Путиназ къве улькведин саммит къиле тухун теклифнай. Гурузы къиле фидай югъ ва чака гъелегиг тайинарнава.

Ж.Байдена В.Путиназ халаз вич иондиз Европадиз фейи вахтунда гурушиши хъунум умуд кутазва. РФ-дин МИД-дин къил С.Лаврован гафаралди, Москвади гурушиши гъакъиндин авунвай теклиф къабулнава.

Вад чуру хесет

Спортдин пегъризи, нутрициолог И.Писаревади яхун хууниз манийвал гуззвай вад чуру хесет малумарнава. Идакай пешекарди "Звезда" каналдиз гайи интеръюда лагъана.

Сифте нубатда, экунахъ нагъар авун риклай ракъур тавун теклифзава. Къвед лагъай чуру хесет - йифиз емишар тъун. Пегъризи чи емишар икъян сад лагъай паюна (вии къил сяддин 4-далди) тъун хъсан яз гъисабзава.

"Емишрик тъбии набататрин шекер квтлани, ам асуул гъисабдай глюкоза, фруктоза, сахароза я, гъавиляй нянихъ абуру тъун хъсан я", - гъавурдик кутуна пешекарди.

Пуд лагъай чуру хесет - гөз ксун. Къейд авуравал, суткадин къене инсан 7-8 сяддилай тимил тушиз ксана кланзана. Квачин къилел тадиз фу тъун, незвай затл бегъемдиз жакъун тавун - ибурни пешекарди чуру хесетар яз гъисабзава.

Вад лагъай чуру хесет - юзун-гъерекат квачиз ульмур къиле тухун. Къекъуын тийизвай, гъерекатдик квачир инсандал артухан ли акъалтава, идалайни гъеъри, гъерекатдик квачир инсанди тъун емни явшадиз иливарзава.

Коронавирус

Эхиримжи къве гафтиедин гъар юкъуз Индияда COVID-19 акатай цийи дуњшуда 300 агъзурдалай алатна, хабар гузва "Носвости" РИА-ди.

"Dr. Reddy's Laboratories" тешкилатдин векилди къейд авуравал, мукъвара Индиядив Россиядин "Спутник V" вакцина агаънава, чкадин азарханайри мадни вакцина вилив хуъзва.

Коронавирус виридалайни гзаф США-дин агаълийрик акатнава. Адан гурушиши Индия, Бразилия, Франция, Түркия, Россия ала. Санлай Россияда алай вахтунда вирус акатнавайбурун къадар

Ислен, 10-май**РГВК**

06:50 «Заряжайся!» 0+
 07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
 08:05 «Заряжайся!» 0+
 08:15 «Здоровство, мир!» 0+
 08:50 «Заряжайся!» 0+
 08:55 Д/с «Русский музей детям» 15 с. 12+
 09:25 «Маленький концерт»
 11:15 X/f «Переправа»
 13:05 «Одекон» 6+
 13:35 Д/ф «Судьба военного» 12+
 14:05 «Память поколений»
 14:45 X/f «В бой идут одни «старики» 12+
 16:25 «Слухи Родине» 12+
 16:40 Д/с «Земля – территория загадок» 45 с.
 17:10 Проект «Поколение» Абдузагир Мусаев 0+
 17:50 Т/с «Спасите наши души» 1 с. 16+
 18:45,01.25 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
 18:45,01.25 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+

19:30,22.30,00.30

Время новостей Дагестана
 19:50 «Глянец» 0+
 20:35 «Дагестан туристический» 0+
 20:50 «Учимся побеждать»
 21:05 Проект «Удивительные горы» 0+
 21:25 «Земляки» 0+
 22:00 «На виду» 12+
 22:50 Д/ф «Волшебный сундук бабушки» 0+
 23:10 «Угол зерния» 16+
 23:40 Д/ф «Блокада снится ночами» 12+
 00:50 «На виду» 12+
 02:00 «Земляки» 0+
 02:35 Проект «Удивительные горы» 0+
 02:50 «Глянец» 0+
 03:30 «Угол зерния» 16+
 04:00 «Учимся побеждать»
 04:15 Передача на табасаранском языке «Мил»
 04:50 «На виду» 12+
 05:15 X/f «Весна на Заречной улице» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 Т/с «Медсестра». (12+).
 06.00,10.00 Новости.
 06.10 «Медсестра». (12+).
 06.55 «Играй, гармонь любимиая!» (12+).
 07.40 «Часовой». (12+).
 08.10 «Здоровье». (16+).
 09.20 «Непутевые заметки». (12+).
 10.15 «Жизнь других». (12+).
 11.15 «Видели видео?» (6+).
 12.00 Новости. (16+).
 12.15 «Видели видео?» (6+).
 13.55 «Зачем я сделал этот шаг?» (16+).
 15.00 Концерт «Эхо любви». (12+).
 17.00 Г. Хазанов. «Без антракта». (16+).
 19.25 «Лучше всех!»
 21.00 «Время». (16+).
 21.30 «Ничто не случается дважды». (16+).
 22.30 Юбилейный вечер И. Кругого с участием мировых звезд фигурного катания. (12+).
 00.10 Т/с «Гурзуф». (16+).
 01.10 «Модный приговор». (12+).
 02.00 «Давай поженимся!»
 02.40 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

03.45 X/f «Ни шагу назад!» (12+).
 05.00 «Севастополь. В мае 44-го». (16+).
 08.00 X/f «Солдатик». (6+).
 09.40 X/f «Герой 115». (12+).
 11.00 «Вести». (12+).
 11.30 Т/с «Черное море». (16+).
 12.00 «Чудо техники». (12+).
 12.30 «Доччный ответ». (12+).
 13.00 «Жди меня». «День Победы». (12+).
 13.30 Т/с «Алекс Лютый». (16+).
 14.00 Мелодрама «Привидение». (США). (16+).
 14.35 Комедия «За бортом». (США). (16+).
 15.00 Мелодрама «Двоих сердца». (Украина). (16+).
 15.35 X/f «Гений». (12+).
 15.50 X/f «Домохозяин». (12+).
 16.40 X/f «Знахарка». (12+).
 17.00 «События». (12+).
 17.35 X/f «Тайна последней главы». (12+).
 18.00 «События». (12+).
 18.35 X/f «Петровка, 38». (16+).
 19.00 X/f «Когда возвращается прошлое». (16+).
 19.35 X/f «Добровольцы». (12+).
 20.00 Д/с «Короли эпизода». (12+).
 20.25 Д/ф «Проклятые скровища». (12+).
 06.25 «6 кадров». (16+).

НТВ

05.00 «Севастополь. В мае 44-го». (16+).
 05.50 X/f «Двадцать восемь панфиловцев». (12+).
 08.00 «Сегодня». (12+).
 08.20 «У нас выигрывают!» (12+).
 10.00 «Сегодня». (12+).
 10.20 «Чудо техники». (12+).
 11.20 «Доччный ответ». (12+).
 12.30 «Жди меня». «День Победы». (12+).
 13.00 «Вести». (12+).
 13.30 Т/с «Алекс Лютый». (16+).
 14.00 «Сегодня». (12+).
 14.30 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
 15.00 «Обитель. Кто мы?» (12+).
 16.00 «Сегодня». (12+).
 16.20 Т/с «Алекс Лютый». (16+).
 17.00 «Сегодня». (12+).
 17.25 Т/с «Алекс Лютый». (16+).
 18.00 «Вести». (12+).
 18.30 «Вторая мировая. Великая Отечественная». (16+).
 19.00 «Домашняя кухня». (16+).
 03.20 X/f «Вдовий парход». (16+).
 06.25 «6 кадров». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Т/с «Порча». (16+).
 09.00 Т/с «Знахарка». (16+).
 11.50 Фентези «Золушка». (16+).
 14.00 Мелодрама «Привидение». (США). (16+).
 16.35 Комедия «За бортом». (США). (16+).
 19.00 Мелодрама «Двоих сердца». (Украина). (16+).
 23.25 Комедия «Бэби-бум». (Украина). (16+).
 01.30 Мелодрама «Судьба». (16+).
 04.20 Д/с «Эффекты Матроны». (16+).
 02.10 X/f «Свой». (16+).
 03.55 «Вторая мировая. Великая Отечественная». (16+).
 06.25 «6 кадров». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

05.40 X/f «Неупомянутые мстители». (6+).
 07.10 X/f «Новые приключения неупомянутых». (6+).
 08.50 X/f «Пираты XX века». (12+).
 10.40 «Спасите, я не умею готовить!» (12+).
 11.30 «События». (12+).
 11.45 Д/ф «Александр Абдулов. Жизнь без оглядки». (12+).
 12.35 X/f «Гений». (12+).
 15.50 X/f «Домохозяин». (12+).
 19.30 X/f «Тайна последней главы». (12+).
 23.25 «События». (12+).
 23.40 «Петровка, 38». (16+).
 23.50 X/f «Когда возвращается прошлое». (16+).
 03.05 X/f «Добровольцы». (12+).
 04.40 Д/с «Короли эпизода». (12+).
 05.20 Д/ф «Проклятые скровища». (12+).
 04.30 X/f «Вдовы».

ЗВЕЗДА

06.05 Д/с «Освобождение». (12+).
 06.35 X/f «Ждите связного». (12+).
 08.00 Новости дня.
 08.15 Т/с «Семнадцать мгновений весны», 1-12 с. (6+).
 13.00 Новости дня.
 13.15 Т/с «Семнадцать мгновений весны», 1-12 с. (6+).
 18.00 Новости дня.
 18.15 Т/с «Семнадцать мгновений весны», 1-12 с. (6+).
 21.50 Т/с «Боевая единичка», 1-4 с. (12+).
 01.35 X/f «Приказ: огонь не открывать!». (12+).
 03.05 X/f «Приказ: переграти границу!». (12+).
 04.30 X/f «Вдовы».

саласа, 11-май**РГВК**

06:50 «Заряжайся!» 0+
 07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
 07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
 08:05 Мультифильм 0+
 08:50 «Заряжайся!» 0+
 08:55 Д/с «Земля – территория загадок» 45 с.
 09:20 X/f «Простая история» 0+
 11:00 «Угол зерния» 16+
 11:30 Т/с «Спасите наши души» 1 с. 16+
 12:50 «Глянец» 0+
 13:35 «Земляки» 0+
 14:10 Проект «Удивительные горы» 0+
 14:30,16.30 Время новостей Дагестана
 15:45 «На виду» 12+
 15:25 Д/ф «Блокада снится ночами» 12+
 16:10 Мультифильм 0+
 16:55 Д/с «Земля – территория загадок» 46 с.

17:25

«Психологическая азбука» 12+
 17:50 Т/с «Спасите наши души» 2 с. 16+
 18:45 Передача на лакском языке «Альчи ва агълу»
 19:30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
 20:00,01.00 Время новостей. Махачкала
 20:20 «Подробности» 12+
 20:45 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
 21:40 «Молодежный микс»
 22:00 «Человек и вера» 12+
 22:50 «Память поколений. Курмагомед Зиявидинов» 12+
 23:25 Д/ф «Битва за Крым»
 01:15 Передача на лакском языке «Альчи ва агълу»
 01:50 «Дагестанский календарь» 0+
 01:55 «Годробности» 12+
 02:15 «Человек и вера» 12+
 02:40 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
 03:25 «Мужское/Женское».

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
 09.00 Новости. (16+).
 09.25 «Доброе утро». (12+).
 09.50 «Жить здорово!» (16+).
 10.55 «Модный приговор». (6+).
 12.00 Новости. (16+).
 12.15 «Время покажет». (16+).
 15.00 Новости. (16+).
 15.15 «Давай поженимся!»
 16.00 «Мужское/Женское».
 20:20 «Подробности» 12+
 20:45 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
 21:40 «Молодежный микс»
 22:00 «Городская среда» 12+
 22:20 «Аутодафе» 12+
 00:05 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Вариант на выживание» 6+
 00:20 «Док-ток». (16+).
 02:20 «Городская среда» 12+
 03:00 «Время покажет». (16+).
 03:05 «Время покажет». (16+).
 04:05 Т/с «Право на правду». (16+).
 03:25 «Мужское/Женское».

РОССИЯ 1

05.00 «Утро России». (16+).
 09.00 «Вести». Местное время.
 09.30 «Утро России». (16+).
 09.55 «О самом главном». (12+).
 11.00 «Вести». (12+).
 11.30 «Судьба человека с Борисом Корчевниковым». (12+).
 12.40 «60 минут». (12+).
 14.00 «Вести». (12+).
 14.30 «Вести». Местное время.
 14.55 «Близкие люди». (16+).
 17.00 «Вести». (12+).
 17.15 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
 18.40 «60 минут». (12+).
 20.00 «Вести». (12+).
 21.05 «Вести». Местное время.
 21.20 Т/с «Обитель». (12+).
 23.30 «Вечерний Ургант». (16+).
 00.10 Т/с «Гурзуф». (16+).
 01.10 «Время покажет». (16+).
 03.00 Новости. (16+).
 03.05 «Время покажет». (16+).
 04.05 Т/с «Право на правду». (16+).
 03.25 «Мужское/Женское».

НТВ

04.50 Т/с «Прошай, любимая». (16+).
 06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
 08.00 «Сегодня». (16+).
 08.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
 10.00 «Сегодня». (16+).
 10.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
 12.40 «60 минут». (16+).
 13.00 «Сегодня». (16+).
 13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
 14.00 «Место встречи». (16+).
 16.00 «Сегодня». (16+).
 16.25 «ДНК». (16+).
 18.35 Т/с «Ментовские войны». (16+).
 19.00 «Сегодня». (16+).
 21.15 Т/с «За час до рассвета». (16+).
 23.25 «Сегодня». (16+).
 23.40 Т/с «Линия огня». (16+).
 03.20 Т/с «Пятница». (16+).
 03.15 Т/с «Пятница». (16+).
 04.15 «Тест на отцовство». (16+).
 05.55 «Домашняя кухня». (16+).
 06.20 «6 кадров». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
 06.35 «По делам несовершеннолетних». (16+).
 07.40 «Давай разведемся!»
 08.45 «Тест на отцовство». (16+).
 10.55 Т/с «Реальная мистика». (16+).
 12.00 Т/с «Понять. Простить». (16+).
 13.15 Т/с «Порча». (16+).
 13.45 Т/с «Знахарка». (16+).
 14.20 Т/с «Тест на беременность», 1-4 с. (16+).
 19.00 Т/с «Тест на беременность», 1-4 с. (16+).
 22.30 «Секреты счастливой жизни». (16+).
 23.45 Т/с «Женский доктор 2», 41 и 42 с. (16+).
 01.35 Т/с «Порча». (16+).
 02.05 Т/с «Знахарка». (16+).
 02.35 Т/с «Понять. Простить». (16+).
 03.30 Т/с «Реальная мистика». (16+).
 23.45 Т/с «Женский доктор 2», 43 и 44 с. (16+).
 01.35 Т/с «Порча». (16+).
 02.05 Т/с «Знахарка». (16+).
 02.35 «Междудомы». (16+).
 03.30 Т/с «Реальная мистика». (16+).
 04.25 «Тест на отцовство». (16+).
 06.05 «Домашняя кухня».

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
 08.15 X/f «Гений». (12+).<

ЖУМЯ, 14-май**РГВК**

06:45 «Заряжайся» 0+
07:00,08.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на аварском языке «Гадонги гамалги заманги» 12+
08:00 «Заряжайся» 0+
08:10 Мультифильмы 0+
08:50 Д/«Заряжайся» 0+
08:55 Д/«Земля - территория загадок» 48с.
09:20 X/ф «Не бойся, я с тобой!» 12+
12:00 Т/с «Спасите наши души» 4 с. 16+
13:00 «Первая студия» 12+
13:35 «За скобами» 12+
13:40 «Психологическая азбука» 12+
14:05 «Молодежный микс»
14:30 «Агресектор» 12+
15:00 Д/ф «Иван Черняховский. Загадка полководца» 12+

15:50 «Земляки» 12+
16:20 X/ф «Сказка о звездном мальчике» 0+
18:45,01.05 Передача на кумыкском языке «Замангар гете, халкъ геттмес» 12+
19:30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19:50 Д/ф «Дагестан, какой он есть» 0+
20:50 X/ф «Фатимах» 12+
22:45 «Снежная свадьба» 16+
23:15 X/ф «Снежная свадьба» 12+
00:45 Д/ф «В горах мое сердце» 0+
01:40 X/ф «Фатимах» 12+
03:15 Д/ф «Дагестан, какой он есть» 0+
04:10 Передача на кумыкском языке «Замангар гете, халкъ геттмес» 12+
04:45 X/ф «Сказка о звездном мальчике» 0+
04:05 «Мужское/Женское» .

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
09.00 Новости. (16+).
09.25 «Доброе утро». (12+).
09.50 «Жить здорово!». (16+).
10.55 «Модный приговор». (6+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 «Время покажет». (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 «Давай поженимся!». (16+).
16.00 «Мужское/Женское». (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 «Человек и закон».
19.45 Телегра «Поле чудес». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.30 «Ничто не случается дважды». (16+).
22.30 X/ф «Вечерний Ургант». (16+).
00.55 X/ф «Цвет спелой вишни». (12+).
03.25 «Модный приговор». (12+).
04.05 Т/с «Право на правду». (16+).
04.05 «Мужское/Женское» .

РОССИЯ 1

05.00 «Утро России». (16+).
09.00 «Вести». Местное время.
09.30 «Утро России». (16+).
09.55 «О самом главном». (16+).
11.00 «Вести». (16+).
11.30 «Судьба человека с Борисом Корчевниковым». (12+).
12.40 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести». (16+).
14.30 «Вести». Местное время.
14.55 «Близкие люди». (16+).
17.00 «Вести». (16+).
17.15 «Андрей Малахов. Прямой эфир». (16+).
18.40 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести». (16+).
20.45 «Вести». Местное время.
21.00 «Я вижу твой голос». (16+).
22.55 X/ф «Любовь без размара». (16+).
00.55 X/ф «Цвет спелой вишни». (12+).
03.20 «Своя правда». (16+).
01.05 «Квартирный вопрос». (16+).
04.05 Т/с «Право на правду». (16+).
04.05 «Мужское/Женское» .

НТВ

04.40 Т/с «Прощай, любимиya». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.25 Т/с «Морские дьяволы Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.25 Т/с «Морские дьяволы Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня». (16+).
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.25 «ДНК». (16+).
17.30 «Жди меня». (12+).
18.35 Т/с «Ментовские войны». (16+).
19.00 Т/с «Тест на беременность», 9-12 с. (16+).
23.45 Т/с «Женский доктор 2», 47 и 48 с. (16+).
01.35 Т/с «Порча». (16+).
02.05 Т/с «Понять. Простить». (16+).
03.05 «Тест на отцовство». (16+).
04.45 «По делам несовершеннолетних». (16+).
05.35 «Давай разведемся!». (16+).
06.00 Т/с «Пятницкий. Глава третьего». (16+).
06.25 «6 кадров». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.00 «Давай разведемся!». (16+).
09.05 «События». (16+).
11.15 Т/с «Реальная мистика». (16+).
12.10 Т/с «Понять. Простить». (16+).
13.20 Т/с «Порча». (16+).
13.50 Т/с «Знахарка». (16+).
14.25 Т/с «Тест на беременность», 9-12 с. (16+).
16.55 Д/ф «Актёрские драмы. Опасные связи». (16+).
17.50 Т/с «События». (16+).
18.10 X/ф «Похищенный». (16+).
20.00 X/ф «Я иду тебя исключать. Московское время». (16+).
21.15 Т/с «Новости дня». (16+).
22.00 В центре событий». (16+).
23.10 «Приют комедийных». (16+).
01.05 Д/ф «Михаил Булгаков. Роман с тайной». (16+).
01.50 «Петровка, 38». (16+).
02.05 Т/с «Смерть в объективе. Мышеловка». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (16+).
08.15 Т/с «Анатомия убийства». (16+).
11.30 «События». (16+).
11.50 Т/с «Анатомия убийства». (16+).
12.35 Т/с «Анатомия убийства». (16+).
13.30 Т/с «Смерть шпионам. Крым», 1-4 с. (Украина). (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.05 Т/с «Смерть шпионам. Крым», 1-4 с. (Украина). (16+).
21.15 Новости дня. (16+).
21.25 Т/с «Смерть шпионам. Крым», 5-8 с. (16+).
23.10 «Десерт фотографий». Владимир Легойда. (6+).
00.00 X/ф «Аллегро с огнем». (16+).
01.30 X/ф «С ног на голову». (12+).
03.30 X/ф «Ты меня слышишь?», 1 с. (12+).

ЗВЕЗДА

06.35,09.20,10.05 Т/с «Противостояние», 4-6 с. (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
10.00 Военные новости. (16+).
11.20 «Открытый эфир». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.30 Т/с «Смерть шпионам. Крым», 1-4 с. (Украина). (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.40 Т/с «Смерть шпионам. Крым», 5-8 с. (Украина). (16+).
21.15 Новости дня. (16+).
21.25 Т/с «Смерть шпионам. Крым», 5-8 с. (16+).
23.10 «Десерт фотографий». Владимир Легойда. (6+).
00.00 X/ф «Аллегро с огнем». (16+).
01.30 X/ф «С ног на голову». (12+).
03.30 X/ф «Ты меня слышишь?», 1 с. (12+).

КИШ, 15-май**РГВК**

07:00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на кумыкском языке «Дагестан туристический» 0+
08:00 Мультифильмы 0+
08:55 X/ф «Снежная свадьба» 12+
10:20 Д/ф «Дагестан, какой он есть» 0+
11:20 РДНТ представляет «Фестиваль весны в Дагестане» 0+
14:20 X/ф «Три толстяка»
15:55 «Здравствуй, мир!» 0+
16:55 «Живые истории» 0+
17:10 X/ф «Тайна рукописного Корана» 12+
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19:50 «Жизнь замечательных людей. Муса Манаров» 0+

20:25 «Годекан» 0+
20:55 «Алерия искусств» 6+
21:20 «Дагестан туристический» 0+
21:40 «Глянец» 0+
22:55 X/ф «Усатый нянь» 0+
00:10 Проект «Удивительные горы» 0+
00:55 «Живые истории» 0+
01:00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:35 «Дагестан туристический» 0+
02:15 «Годекан» 0+
02:35 «Алерия искусств» 6+
03:00 «Глянец» 0+
03:40 «Здравствуй, мир!» 0+
04:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
04:45 «Дагестан туристический» 0+
05:00 «Мужское/Женское» .

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро». Суббота. (6+).
09.00 «Умницы и умники». (12+).
09.45 «Слово пастыря».
21:40 «Глянец» 0+
22:55 X/ф «Усатый нянь» 0+
00:10 Проект «Удивительные горы» 0+
00:55 «Живые истории» 0+
01:00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:35 «Дагестан туристический» 0+
02:15 «Годекан» 0+
02:35 «Алерия искусств» 6+
03:00 «Глянец» 0+
03:40 «Здравствуй, мир!» 0+
04:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
04:45 «Дагестан туристический» 0+
05:00 «Мужское/Женское» .

РОССИЯ 1

05.00 «Утро России». Суббота.
05.25 X/ф «Отставник. Позывной "Бродяга"». (16+).
07.20 Т/с «Смотр». (16+).
08.20 Местное время. Суббота.
08.35 «По секрету всему свету». (12+).
10.20 «Поехали, поедим!». (16+).
10.25 «Едим дома». (16+).
10.30 «Формула еды». (12+).
10.45 «Глятеро на одного». (12+).
11.15 «Полет Маргариты». (16+).
11.30 «Юмор! Юмор! Юмор!». (16+).
16.40 «Кто хочет стать миллионером?». (12+).
18.00 «Сегодня вечером». (16+).
18.25 «Доктор Мясников». (12+).
19.00 «Сегодня вечером». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.20 «Куб Веселых и Находчивых». Высшая лига. (16+).
21.40 «Генерал де Голь». (16+).
21.50 «Модный приговор». (12+).
02.20 X/ф «Давай поженимся!». (12+).
03.00 «Мужское/Женское» .

НТВ

05.00 ЧП. Расследование. (16+).
05.25 X/ф «Отставник. Позывной "Бродяга"». (16+).
07.20 Т/с «Смотр». (16+).
08.00,10.00 «Сегодня». (16+).
08.20 «Готовим с Алексеем Зимним». (16+).
08.50 «Поехали, поедим!». (16+).
10.20 «Главная дорога». (16+).
11.00 «Живая еда». (12+).
11.20 «Квартирный вопрос». (16+).
11.30 «Основано на реальных событиях». (16+).
15.00 «Своя игра». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 «Следствие вели...». (16+).
18.00 «По следу монстра». (16+).
19.00 «Центральное телевидение». (16+).
20.00 «Ты не повериши!». (16+).
21.10 «Секрет на миллион». (16+).
23.15 «Международная пирамода». (16+).
00.00 «Квартирник НТВ у Моргулиса». (16+).
01.25 «Дачный ответ». (16+).
01.45 Т/с «Пятницкий. Глава третья». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
06.55 Т/с «Знахарка». (16+).
07.25 Мелодрама «Второй брак». (16+).
11.05 Мелодрама «Не отпускай», 1-8 с. (Украина). (16+).
19.00 Мелодрама «Чернобыльская любовь», 1-4 с. (16+).
23.10 Мелодрама «Кровь ангела». (Украина). (16+).
00.00 Д/ф «90-е. Бомба для афганцев». (16+).
05.50 Д/ф «Упорство». (16+).
02.55 Мелодрама «Не отпускай», 1-4 с. (16+).
21.00 «Постскриптум». (16+).
22.15 «Право знать!». (16+).
23.45 Т/с «События». (16+).

Дин

Вири инсаниятдиз чешнелу ксар

Ямин МЕГЬАМЕДОВ,
диндин рекъяй алим

(Эвел - 2020-йисан 44-52, 2021-йисан 1-9, 11-14-нумрайра)

3. Маса хутба ийидайла, Али халифади (Аллагъ рази хъурай вичелай) лагъана: "Гъямд хъуй Аллагъдиз, Вичи гъямд күлгег яз авунвай Адан Зикридиз (Амрикел гъунуз), себеб яз авунвай Адан ретъимар (чаз) артухаруниз ва делил яз авунвай Адан няметриз ва Чехивилиз.

Эй Аллагъдиз бендея! Дугъриданни, дуньядал аламайбур патал вахт физва (исятда), (дуньядай) акъатнавайбурун вахт фейивал. Алатна фейиди гъич хкведач ва заманада авай шейни дайм амульдак. Ни вич вичелай гъеъри масадал машгъул авуртла, ам зулуматра рехъ квахъна (шаклуз) жеда, вич телефдай крара жеда ва азас вичин пис амал хъсанди яз къалурда (аквада). Дугъриданни, Женнет хъсан (диндар) крара акъажунар ийизвайбурун макъсад я ва Цай къайгъусувал ийизвайбурун макъсад я.

Чир хъухъ квэз, эй, Аллагъдиз бендеяр, дугъриданни, (Аллагъдихъай) авай кичевал мяъкем (гужлу) къелея, асивал (гунагъар) - усал (зайиф) къелея, хънин карда куымек тежедай... Эй Аллагъдиз бендея! За курикел Аллагъ гъизва, за курикел Аллагъ гъизва, квэз виридалай кълани ва багъа ксарин гъакъиндай. Дугъриданни, Аллагъди квэз гъахъдин рехъ ачу-

харна къалурнава ва а рехъ ишигълу (нурлу) авунва. (Гъавиляй) я гъамишалугъ баҳтсузвал жеда, я дайм баҳтлувал!

Күнне фана дуньядин йикъара дайм Эхиратдин йикъар патал субъестар гъазура! Дугъриданни, күн акъваз хъванвай ва вичиз рекъе гъатдай эмир мус гудатла чин тийизвай карван хъиз я. Вич Эхират патал халкънавай бендеди дуньядикай вуч ийида? Мал-девлетдикайни вуч ийида - мукъвара вичивай къахъкуддай ва адан патахъай эсер (жавабдарвал), гъахъъисаб амукъдай?!

Эй, Аллагъдиз бендея! Мукъаятвал ая (кунне) кури амалар (крап) (дикъетдади) ахтармишдай, гзаф запзала яр жедай, куърпе аялар рехи жедай Йикъан гъакъиндай! Чир хъухъ квэз, эй Аллагъдиз бендеяр, квел гъузетчияр ала. Куль чанар ва гъузетчияр куль бедендин паяр (гъил, къвач...) я. Куль крап ва кунне (къачузвай) нефесрин къадар (къвена) хъувзайбур керчек "хъудайбур" (малаикар) я. Куль абурукай я ийифен зулуматри, я агалнавай зурба варари къевдак (чунгухъдач). Квекай гъар сад "теквилин къвализ" мукъвал хъанва, "саддиз жедай утагъдиз", "къилди жедай гъурбатдиз" (суроз физ). Куль гъахъъисабдиз (Къияматдин Йикъан дувандиз) мукъвал я. (Гъавиляй) кунне масабурулай ибret къачу ва квел ага-къарзай игътиятивал авунин хабаррикайни менфят къачу!.

(КъатI ама)

Аль-Исра валь-Мирадж

Абдулзагыр АТАХАНОВ

(Эвел - 9-14-нумрайра)

Абу Жагъль ибн Хишама рикл тлар жедай жуэрода Пайгъамбардивай (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) жузуна: "Эй Мугъаммад, ам мад акъулдиз текъвер хътин, чалахъ тежер хътин вакъиайрикай чаз сутьбетар ийиз къланзани?" - "Эхъ", - жаваб гана Пайгъамбарди (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) ва вичи авур сиягъатдикай Абу Жагъль за анал къват! хъанвай къван адан терефдарриз сутьбет ийиз башламишна. Абур вири мятъел хъана амульна.

Абур лугъузвой: "Са ийифен къене Иерусалимдиз фена, элкъвена Меккадиз хтун мумкин кар туш". Абу Жагъль Пайгъамбардин (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) гафарин чалахъ жезвачир.

Ада пугъузвой: "Меккадинни Иерусалимдин арада авай мензил лап екеди я, эгер са патан мензилдиз девеяр гъалайтла, тамам са варз лазим жезва, амма Мугъаммада (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) яръал рекъиз вич финни авурла, элкъвена хквенни ийизвайди тестикъарзава".

Пайгъамбарди (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) абуруз вири Аллагъдиз эмирдади, ихтиярдади жезвай крар я лагъана жаваб гана. Меккадиз хкvez рекъе авайла, вичел шегъердиз физвай карван гъалтайди лагъана ва адакай тамамдиз ахъяни. Ада гъя чавуз лагъанай: "Карван Меккадиз арбе йикъан экъунахъ рагъ экъечдай вахтунда ага-къда".

Гъакъикъатда, карван гъя лагъай вахтунда ага-кънай. Пайгъамбарди (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) ийифен сиягъатдикай ихтилат ийидайла, ада къетлендиз къейд авуна, лугъузвой: "А сиягъат лугъуз тежер жуэрода, саки легъзеда къиле фена".

Диндин месэлайриз талуку суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз къыхъихъ.

Са бязи мушрики РасулалЛагъдин алатматрикай Абу-Бакр асъабдиз (Аллагъ рази хъурай вичелай) хабар гун патал тади къачуз хъана, гъикл хъи, ам шаклу хъана диндилай, имандилай алатда лагъана.

Анжак вафалу тир дустуни икъл агълайна: "Эгер и гафар Пайгъамбардинбур (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) ятла, квэз ада гъакл ахъянатвла, абуру дузыз ва гъахъкулубур я. Зун, са кълуси шаклу тахъана, гъазур я адахъ агъз, за ихтиарзава адан гъар са гафунихъ, гъатта абуру чалахъ тежедайбур хъайитлани".

Гъавиляй Абу-Бакр асъаб (Аллагъ рази хъурай вичелай) "ас-Сиддикъ" лагъай тирциз лайихълуну тир, вичиз лагъайтла, ада Пайгъамбар (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) ятла, квэз ада гъакл ахъянатвла, абуру дузыз ва гъахъкулубур я. Зун, са кълуси шаклу тахъана, гъазур я адахъ агъз, за ихтиарзава адан гъар са гафунихъ, гъатта абуру чалахъ тежедайбур хъайитлани".

Эгер Пайгъамбардин (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) ихтилатар душманри инкар ийиз, шаклубур ва бинесузбур яз гъисабнатла, абуруз аксина мусурманри гъасятда ихтиарвал гъана, куымек ва даяхъ яз, адан тереф хуъз эгечна.

Гъакъикъатда, динэгълийрин риклера шаклувилер, инанмиш туширвилер хъун виче къведач, амма Пайгъамбардин (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) гъакъикъатдихъ, сабурлувилихъ, гъич са шакни рикл тун тавуна, гъар са мусурман бендеди инанмишвал авун лазим я.

Исра валь-Мирадж арадал къве-далди, Пайгъамбарди (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз), Ибрагим пайгъамбарди (Аллагъ рази хъурай вичелай) хъиз, экъунахъ ва нянихъ къве къил капл тир ийизвайди. Идалай гъуъннис, Жабраила (Аллагъ рази хъурай вичелай) Пайгъамбардин (къуй Аллагъдиз патай салават ва саламар хъурай вичиз) къларин вахтар ва къайдаяр чирна ва алай вахтундани гъя жуэрода давам жезва.

Спорт

Дуньядин чемпионатдиз - ачух "шегъре"

САМБО

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

И йикъара чав Москвадай (Зеленоград) шад хабар агакъна. Ана 300-дав агакъна спортыменрин иштираквал аваз самбодай къиле фейи Россиядин чемпионатда вичин ери-бине Сулейман-Стальский райондин Агъа Стальдилай тир Руслан Аскерова (74кг-дин заланвал авайбурун арада, 4 бягъсина виклергъевал къалуруналди) инанмишвиледи Россиядин чемпионвилин твар къазанмишна. Идани чи ватандашдиз дуньядин чемпионатда иштиракдай мумкинвал (пүтёвка) гузва...

Спортын алемда адахъ идалай вичикни еке агалкъунар хъайди я. Ада тренерар тир международный классдин мастер, пешекаррин арада дзюодай дуньядин чемпион Тельман Къурбанована Шамил Алиеван гъилик вичин устадвал хажна.

Гъеле 3-классда келзавай аял яз, Руслана Т.Къурбанован гъилик дзюодай сифте яз вердишилдер къачуз эгечнай. Ам гъя сифте икъярилай спортзала да еке зегъмет чуугазал алахъай жегъирин жергеда хъана. Сир туш, спортда зегъмет чуугазихъ еке метлеб ава, гъикл хъи, агалкъунар чуугазвай зегъметдин

акъажунар иштиракай ва гъалибвал къазанмишнай сад лагъай спортсмен я. Сулейман-Стальский райондин рөгъбер Нариман Абдулмуталибов къиле аваз а чавуз Махачкъаладин аэропортуник атай еке делегациядини, шаксуз, Р.Аскерован агалкъунал чи халкъдин векилри лап риклывай дамахзавайди къалурузай. Шадвилин митингдал Нариман Шамсудиновичи ракханай ва спортымендиз ада баплах, япунжи ва гаптур пишешнай.

Къуй чаз мукъвара, Руслан Аскерова дуньядин чемпионвилин твар къазанмишна, ам шад гъалара къаршиламишдай югъни акурай!

2-ЧКА КУНА

ВОЛЕЙБОЛ

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

И мукъвара Махачкъалада 2004-2005-йисара хъайи рушарин арада волейболдай Дагъустандин къивенкъевичивал патал ақъажунар къиле фена. Ана Ахъцегъ райондай 2-ДЮСШ-дин тербиячирри (тренер - Нурамет Мутлалибов) иштиракна. Чин дестеда асантиз 2-чка къур абурузумчук финалдиз ақъята на ва анани Каспийск шеърдилдин командаидин винел инанмишвиледи гъалибвал къазанмишна. Финалдин къизгъин ақъажунар ахъцегъви рушар Махачкъаладин тежрибалу командаидихъ галаз бягъсиниз ақъята на. Нетижада меркездин рушарин команда РД-дин къивенкъевичивил - чемпионвилдин дереҗадиз лайихълуну. Икл, республикадин гужлу 12 командаидин арада Ахъцегърин командаиди 2-чка къуна. Имни 2008-йисалай инихъ чи волейболисткъирхъ тахъай хътин еке агалкъун я. Мубаракрай! Къейдин, РД-дин къивенкъевичивилин ақъажунар Къиблепатан

Ахъцегъ райондин руководстводи, гъакл вири районэгълийрини чи виклергъ рушарин ва абуру тренер Нурамет Мутлалибоваз чехи агалкъун рикл сидкъидай мубаракзава. Къуй квехъ мадни чехи агалкъун рушар хъурай, гъуърметлубур!

